

МЛАДОСТ.

Smotra za modernu književnost i umjetnost.

Beč, 1. veljače 1898.

Izdaju:
Guido Jeny,
Dušan Nikolajev
Plavšić,

ARNOLD BÖCKLIN. Slika samoga umjetnika (1878).
„Saldirano!“ FRAN GOVĀKAR.
Из Прерадовићевих „Lina-Lieder“ Moja pesma . . . ЗМАЈОВА.
Ja lietaм po tom svijetu MIHOVIL NIKOLIĆ.
Marijana TOMA KÓBOR.
Jabuka GABRIELE D'ANNUNZIO.
Arnold Böcklin GUIDO JENY.
Agrarna pretresivanja MIŠA ZEMLJANIĆ.
O telepatiji Dr. GUSTAV GAJ.
Listak.

Izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca.

U komiss. nakladi knjižare Dioničke tiskare u Zagrebu.

Za Beč i austrijske zemlje u komissiji knjižare L. Rosner,
Wien, I. Franzensring.

Za Srbiju u knjižari Mite Stajića u Beogradu.

Uprava: Wien, I. Wollzeile 20.

Ljubljanski Zvon.

Ta najstarejši in najodličnejši slovanski mesečnik za leposlovje in znanost, čegar sotrudniki so pesniški, pripovedni in znanstveni prvaki, stopa v XVIII. letnik. „Lj. Zvon“ zastopa napredek in svobodo v poeziji in vedi ter je radi tega najčistejše zrcalo slovenske umetnosti. „Lj. Zvon“ izhaja na 4 polah mesečno, ima najelegantnejšo zunanjo obliko ter stane za vse leto 4 60 gold., za dijaštvo in učiteljstvo pa 4 gold. Za izvenaustrijske dežele 5 60 gold.

Naroča se: Upravništvo „Ljub. Zvona“ v Ljubljani, Kongresni trg, št. 12.

Poboljšana Kneippova Methoda

protiv

glavobolje i izpadanja vlasi.

Posjedujem priznavajuća pisma onih, kojim su se opet povratile vlasi.

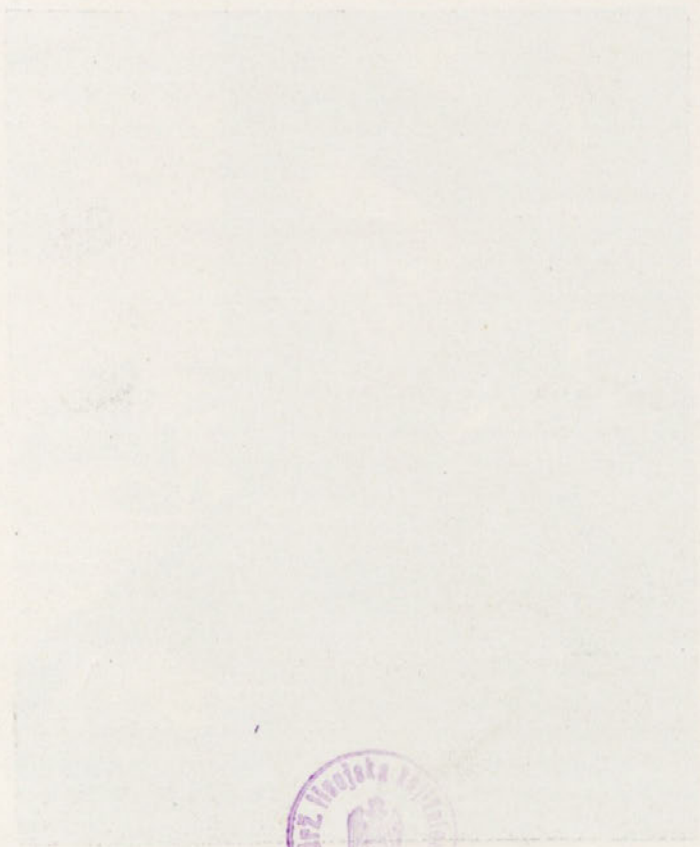
Jedna bočica bilinskog soka po veličini for. 1, 2 ili 3.

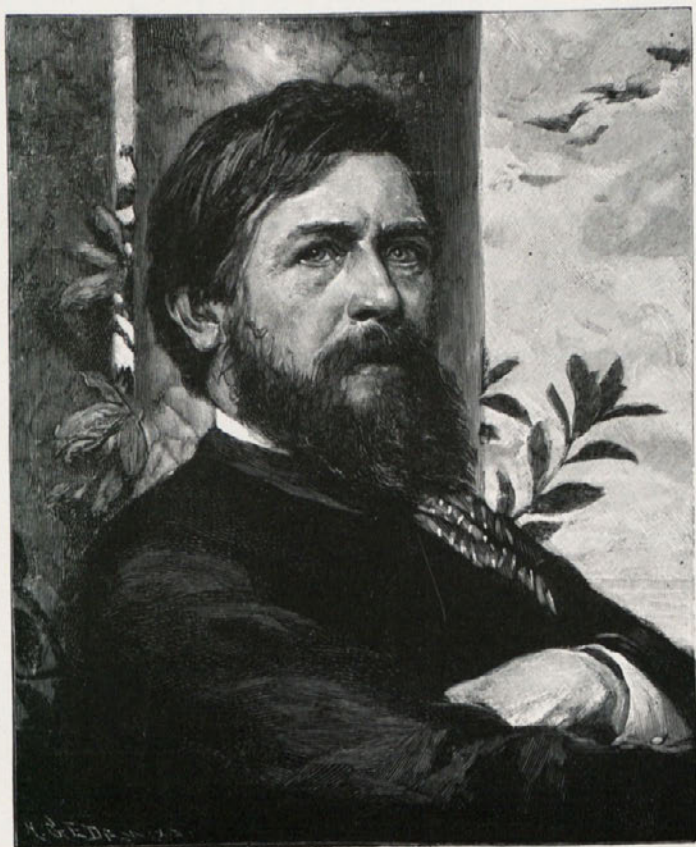
Tvornička skladnja

P. FRÖTSCHER

specijalista za bolesti vlasi.

Beč IX, Porzellangasse 53.

ARNOLD BÖCKLIN.

Portrait samoga umjetnika (1878).

MLADOST.

I. VELJAČE, 1898.

„SALDIRANO!“

Črtica. — Spisal

FRAN GOVÉKAR (Ljubljana).

Ženske! Moj Bog, solnce mojega življenja se že nagiba v zaton, slana je oparila moje nekdanje toli bujne črne lase, hrbtišče se mi hoče kriviti, a vendar — vendar, prijatelj, še vedno prešine moje trhle ude in moje osuhele žile sladka, blagodejna toplota, kadar vidim pred seboj zdravo, jedro, stasito, polnokrvno žensko telo.

Ah, mladost, prekmalu si minula! Tolažim se le s tem, da sem vedno poslušal modrega Horacija, sprejemši njegovo geslo: »Carpe diem!« za svoje. Človeško življenje je neprestana težnja za srečo. In ženske — ženske so mi bile vsekdar neizčrpljiv vrecer prave sreče in blaženosti. Ljubil sem jih in žal mi je za vsak hipec, kateri mi je potekel brez njih . . .

Tužen je umolknil; po njegovem bledem, inteligentnem, s sivo melirano, gosto brado obkroženem obrazu pa je švigala bolešt; njegove ostre, temne oči pod košatimi obrvmi so se zaiskrile kakor bi jih vsak hip hotele zaliti solze.

Vidiš, dragi moj, je začel iznova, tega nisem mogel nikdar razumeti, da sodijo možje večinoma toli strogo o ženskah, svojih dobrotnicah. Sami smo jim vsak trenotek nezvesti, izdajamo jih z vsakim pogledom okoli sebe, od slabotne ženske pa vendar-le zahtevamo, da bodi vedno živa zbirka in utelešenje vseh človeških cednostij. Kolika nedoslednost, kolika krivica! Hvaležnosti moški ne poznamo. Na tragične žrtve lastne strasti mečemo kamenje

ARNOLD BÖCKLIN.

Portratt samoga umjetnika (1878).

MLADOST.

1. VELJAČE, 1898.

„SALDIRANO!“

Črtica. — Spisal

FRAN GOVÉKAR (Ljubljana).

Ženske! Moj Bog, solnce mojega življenja se že nagiba v zaton, slana je oparila moje nekdam toli bujne črne lase, hrbtišče se mi hoče kriviti, a vendar — vendar, prijatelj, še vedno prešine moje trhle ude in moje osuhele žile sladka, blagodejna toplota, kadar vidim pred seboj zdravo, jedro, stasito, polnokrvno žensko telo.

Ah, mladost, prekmalu si minula! Tolažim se le s tem, da sem vedno poslušal modrega Horacija, sprejemši njegovo geslo: »Carpe diem!« za svoje. Človeško življenje je neprestana težnja za srečo. In ženske — ženske so mi bile vsekdar neizčrpiliv vrec prave sreče in blaženosti. Ljubil sem jih in žal mi je za vsak hipec, kateri mi je potekel brez njih . . .

Tužen je umolknil; po njegovem bledem, inteligentnem, s sivo melirano, gosto brado obkroženem obrazu pa je švigala boleš; njegove ostre, temne oči pod košatimi obrvimi so se zaiskrile kakor bi jih vsak hip hotele zaliti solze.

Vidiš, dragi moj, je začel iznova, tega nisem mogel nikdar razumeti, da sodijo možje večinoma toli strogo o ženskah, svojih dobrotnicah. Sami smo jim vsak trenotek nezvesti, izdajamo jih z vsakim pogledom okoli sebe, od slabotne ženske pa vendar-le zahtevamo, da bodi vedno živa zbirka in utelešenje vseh človeških čednostij. Kolika nedoslednost, kolika krivica! Hvaležnosti moški ne poznamo. Na tragične žrtve lastne strasti mečemo kamenje

zaničevanja sami najrajši. Kako podlo! Ženske navadno niso take. Za najkrajši hipec sreče nam ostanejo zahvalne vse žive dni, in ako nas morajo sovražiti ali zaničevati, boli jih same pri tem srce najbolj . . . Koliko mož poznam, ki so postali veliki, slavni, srečni po ženskah! A v svoji sreči so povsem pozabili svoje dobrotnice, kakor slepci stopajo mimo njih, kadar jih srečajo, ne poznajo jih več. O prijatelj, priprosta sobarica osramoti s svojo kavalirsko zahvalnostjo celo vrsto mož, katere vidiš dan za dnem z redovi in naslovi, ki imponirajo vsemu svetu, a so pri tem vendar-le črni nehvaležneži. . . .

»O kateri sobarici pa govoriš? Pripoveduj vendar, jako me zanima!« sem silil vanj, poznajoč njegovo navado. Moj prijatelj, zavarovalni agent slovanske banke, je ob kupi dobrega vina najrajši oživiljal svoje bogate spomine in vesel je bil, ako mi je le mogel zaupati kak nov doživljaj. Mej pripovedovanjem je preživel nekako vnovič vse one srečne hipe iz davno minole mladosti.

In tako je dvignil tudi sedaj kupico proti luči ter napol mižeč napravil previdno, globoko zamišljenega obraza par požirkov, osnažil z mezincem smodko, naslonil se komodno v svojem širokem stolu ter začel počasno, z dolgim uvodom pripovedovati:

Zola pravi nekje: Človek je najkonservativnejša žival. In prav ima. Ako moram zavreči ponošen, izmoden klobuk, obračam ga na vse strani, otipavam mu krajce, poravnavam mu štulo, devam ga na levo pa zopet na desno uho ter na tihem računam, koliko bi stalo, ako bi ga poslal h klobučarju, da mi ga iznova zlika in očedi, da bi ga vendar-le mogel nositi vsaj še par mesecev. Ko pa izprevidim, da je vse pomerjanje zaman, da je ubogi dosluženi klobuk zares toli umazan, obdrgnjen in zmučkan, da ni nikakor več raben, tedaj mi postane ob srcu prav tako mehko in tužno, kakor na kolodvoru po drugem zvonjenju, ko me loči samo še nekaj hipov od slovesa s prijateljem, s katerim sem preživel toliko blaženih hipov, s katerim pa se ne bova videla nikdar — nikdar več. Za roke, za obe roke ga držim ter strmeč v njega blede, otožno se smehljajoče lice, molče iščem v njegovih, z rahlo meglico skaljenih očeh dokaz, da je i njemu hudo, neznansko hudo. . . .

Da pa si olajšam vsaj nekoliko slovo od predrazega mi klobuka, ki ne bo nikoli več na moji glavi, obesim ga v predsobi na klin, da se ondi praši in praši, dokler ne izgine končno iz mo-

jega spomina pa po zaslugi moje žene tudi s klina . . . Smešno, kaj ne?! — a vendar je tako.

Človek je rojen filister. Vsaka novost, vsaka izprememba ga žali in vznemirja — z vso bistroumnostjo se upira novotarijam, ki so nepotrebne — ter se poslavlja s tiho togo, ako že ne more in ne sme ostati pri starem. Seveda je ta filistroznost, ta konservativnost pri različnih ljudeh tudi različna. Kakoršen je pač temperament in značaj! Nekateri ljudje prodado vsakih deset let svoje pohištvo ter si nakupijo novo; nekateri razstavijo omare, mize, zofe in stole vsakega pol leta drugače, nekateri ne more nositi suknje več, ko vidi, da ji ovratnik ni več novomodno vrezan; drugi pa se ne loči vse življenje od postelje, katero si je kupil, ko se je ženil, pohištvo mora ostati neizpremenjeno in neprestavljeno, če pa je suknja starošegna, nosi jo še tolikanj rajše, saj se počuti v nji najboljše in najkomodnejše.

Vidiš, prijatelj, taka konservativna žival, tak filister sem tudi jaz. Čudil se boš in smejal, ko stremim sicer vedno za novim in najnovejšim. In vendar je tako.

Usoda me meče po svetu, da ležem skoraj vsak dan drugej kakor sem se zbudil. A to nič ne de. Kar morem, vse storim, da mi je potreba čim najmanj novega. Vozim se že petnajsto leto če možno le dopoldne . . . vedno v isto barvni potovalni čepici, v istem plašču . . . pijem mej potjo isto slivovico ter prigrizujem vedno le eno ali poldrugo žemljico s svinjino. Mej potjo čitam vedno le duhovite laži Julesa Verneja. Ako pa mi manjka le jedna teh podrobnostij, čutim se naravnost nesrečnega.

Umevno je torej, da se ustavljam tudi že šesto leto — odkar ima naša banka v tem kraju svoje ljudi — vedno v hôtelu »Miramare«, kadarkoli me pripelje pot v G.

Hôtel »Miramare« je priprosta, dvonadstropna hiša brez vsakega nepotrebnega komforta. Tu dobim mirno, svetlo sobico, široko, neprevisoko postelj s svežim perilom, soliden, nedrag obed, ki mi ne skvari nikdar želodca, pa prijetno družbo samih starih znancev. Hôtelier, hišnik, voznik, glavna sobarica in načelnik natarkarjev, vsi so že šest let vedno isti, vedno jednako postrežljivi in neusiljivi.

Ah, v hôtelu »Miramare« sem se počutil vedno kakor doma. Vsak kotichek mi je bil znan, vedel sem za vse običaje in hišne zahteve, zato pa ne bi hotel nikdar od njega.

V hotelu »Miramare« so imeli, odkar sem zahajal tjakaj, lepo sobarico Lino. Bila je skoraj majhna, jedrovita, sila živa in šegava, rudečelična mucika kakor oglje črno se svetlikajočih, bujnih, ob sencih in za vratom kodrajočih se las ter velikih temnih očij. — Ah, te oči! Kako so bile vabljive, kako čarobne, kako skrivnostne, globoke, nežne, strastne in otožne! Samo jedno žensko poznam na svetu, ki ima tako krasne oči, gospo odvetnika Matije Dobrina. Nu, menda pa so Linine oči še lepše!

In ta poredna mucika mi je vselej pospravljala sobo, postiljala, donašala pisma, mi čedila obleko pa kramljala z menoj, kadar je videla, da me ne moti. Vsa hiša je bila polna Lininega smehu in petja. Pravi škrat je bila! Smejati se je znala, ah, kakor zaljubljena grlica, da ti je postalo toplo, kakor bi sedel v parni kopeli ter bi ti gladil život s četjo iz samega gosjega perja!

Ta Linica pa je stopila nekega dopoldne tiha in mirna v mojo sobico ter začela prav tako tiho in mirno zlagati rjuhe, blazine in odeje. Začudil sem se, vznemirjen sem postal, saj sem bil vajen doslej vedno, da se je v sobo prismejala ter mej neprestanim pripovedovanjem, vpraševanjem in pjevuckanjem brzela iz kota v kot. Ozrl sem se in evo, Linine oči so bile objokane, obrazek pa bled in prepaden.

»Ali moj Bog, gospica Lina, kaj se vam je pripetilo?« sem nehote vzkliknil.

»Ah, gospod!« je vzdihnila, povescila glavico, »umrla bom od jada«.

Lina, kaj tacega! Umrla od jada! — Moj Bog, sam nisem vedel, ali čujem, ali se mi sanja.

»Govori, govori vendar, dušica, kaj te boli, da ti je toli strašno hudo!«

Lina pa je omahnila na mojo postelj ter se premilo izjokala. Blazina, na kateri je ležala še pred pol ure moja glava, je postala v hipu vsa premočena od Lininih solz, ki so ji drle nevzdržno. Po tem pa mi je pripovedovala.

»Saj ste poznali Jeana . . . Jeana Viscontija . . .«

»Ne spominjam se, Linica«.

»I Jeana, prvega markerja v kavarni »Mercur« . . .«

»Tistega dolgega, kozavega?«

»Da, tistega . . . pred dvema letoma je zapustil »Mercurja« ter začel svojo kavarno v Trstu«.

»Dà, dà, spominjam se, priden mož je bil. A kaj je žnjim?«

»Moj zaročenec je že tretje leto.«

»E, e, Jean tvoj zaročenec! Šmentana reč, kdo bi si bil to mislil! — Dolgi, kozavi Jean in mala, poredna mucka . . . oh, oh, kako čudno!«

»I zakaj pa ne? Jean je priden, delaven, soliden, varčen mož . . . prav dobro bi se mi godilo pri njem, ali . . . ali . . . Hu, hu, hu!«

Nova vrelca solz sta pridrla iznova iz Lininih očí, in iznova se je napajalo perje moje zglavne blazine.

»Nù, ne plakaj vendar, ubožica!« sem jo tolažil. »Jean ima sedaj čedno kavarnico v Trstu, vzel te bode in dobro . . .«

»Ah, ne, ne! Pozabil je na-me! Dokler je bil revež, sem mu bila dobra; pisaril mi je, pošiljal šopke, verižice, prstane . . . sedaj, sedaj se pa ozira za bogato kramarjevo hčerjo iz Št. Ivana. Hu, hu, hu!«

»A kdo ti je to povedal? Saj ni res, Linica; zvest ti je in vzel te bo prav gotovo!«

»Potovalec tvrdeke J. C. Mayer mi je sinoči pravil, da ga je sam videl v Št. Ivanu, kako se je dobrikal kramarici. In kramarica je potovalcu sama povedala, da se Jean poteza za njeno roko. Oh, moški so vsi jednaki! — Hu, hu, hu!«

Smilila se mi je Linica. Morda je izviralo to usmiljenje bolj iz egoizma, rad bi jo videl zopet veselo, šaljivo, peva je skakljajočo, ne pa tako izpremenjene — obupane. Ta izprememba me je delala nervoznega, slabovoljnega. Moj Bog, celó v hôtelu »Miramare« se dogodé taki preobrati! Ne, ne, to ne sme biti, to se mora takoj poravnati!

»Lina, draga, lepa, sladka moja Linica, tu imate roko, da bo Jean zopet vaš in ves vaš!« sem vzkliknil pristopivši k njej. Kakor dober oče, sem ji položil roko na kodravo, cigansko kuštrasto glavico ter jo sočutno vprašal: »Lina, ali ljubite zelo Viscontija?«

»O, seveda, gospod! Prav hudo ga imam rada. Še nobenega tako. In odkar sem njegova, ne zmenim se za nikogar . . . — ah, in kakšni gospodje so silili za menoj! Toda ne in ne, Jean je tako blag in pošten! Zdi se mi, kakor bi ga skrivaj okradla, ako bi ga le za jedno minuto pozabila ter se le za hip udala

drugemu. O, gospod, dve leti, odkar sva se poslovila, sem mu ostala zvesta, sedaj pa vidim, kako sem bila neumna!»

»Ne govorite tako, Lina! Čista vest je tudi veliko vredna, in če more biti komu žal, je ta samo Visconti. Sicer pa — bodite mirna — še letos bodeta svoja! Črez dve uri se odpeljem v Trst, kjer poiščem Jeana, potem pa bode vse zopet dobro«.

Ta obrazek, ko je čula moje besede! Lice se ji je napolnilo s krvjo, oči pa so ji žarele v ognji sreče in blaženstva; neka tajna moč ji je napolnila vse ude, da se je napelo njeno zdravo, jedro telo kakor cvetka, kateri sem zalil ravnokar v suhi, peščeni prsti gineče korenine. V naivnem zaupanju je sklenila roki na prsih ter vzdihnila: »Hvaležna Vam bom nepopisno — brezmejno!« — Srečen smehljaj se je razlil po njenem obrazu, v očeh sta se zaiskrili dve solzi in še ni minulo četrť ure, ko je odmeval po hodnikih hôtela »Miramare« zopet razkošni smeh in prelestno popevanje iznova vesele in zadovoljne Line . . . (Svršit će se.)

ИЗ ПЕРЕРАДОВИЋЕВИХ »LINA-LIEDER«.

Моја песма.

(Тако ју је Лина наввала.)

Превео ЗМАЈОВА (Београд).

Ти би у свјет, у даљину,
Ох и ја бих с тобом, знај.
Не би била то туђина,
Био би ми завичај.

Даље, даље из те вреве,
У стези је живот клѐт.
Тамо, гдје нас нико не зна,
Ти би мени била свјет.

Хајдмо, хајдмо мира тражит',
У даљину, макар куд, —
Та земља је свугдје земља,
А ти моје небо свуд.

JA LIETAM PO TOM SVIETU . . .

Spjevao

MIHOVIL NIKOLIĆ.

Ja lietam po tom svijetu i sunčanom na traku
Lepršam kao leptir, ogrievam dušu svoju,
Ja nosim toplo srce, u njemu pjesmu jaku,
Pripoviedam ju ljudstvu, da čuje poviest moju . . .

Pa vidim kadkad posmieh, a kadkad suzu vruću
I mnogi sneni pogled i čar u njemu mio —
Ja ljubio bih, pjevô i šaptô u čeznuću,
U boli bih pregarô, tek umriet ne bih htio!

Al' vickovima gledam, gdje crna avet leti
I u prah ruši sne sa sunčanoga traka,
I ljubavi gdje trne u dušam plamen sveti,
A suza joj je i bol i šapat i rieč svaka . . .

Pa vapim tužan milost, kô biedna duša sreću,
U beskrajnih nebesa i stoljetnih vremena,
Za nečim silnim čeznem, što nikad znati neću,
A nada mnom se smije tek hladna vaselena — —

I dalje lietam svijetom i sunčanom na traku
Lepršam kao leptir, ogrievam dušu svoju,
Ja nosim toplo srce, u njemu pjesmu jaku,
Pripoviedam ju ljudstvu, da čuje poviest moju . . .

Pa dune l' jednoć tamo sa prekogrøbne strane
Dah sverazornog vjetra i sruši mladost moju,
Ja kliknut ću kô ptica, kad zahvati ju tane,
I bol i bies i ljubav i zadnju pjesmu svoju . . .

M A R I A N A.

Autorizovan prevod iz magjarskoga od

TOME KÓBORA (Budimpešta).

III.¹

Mariana se povratila.

Šteta, što se čovjek ne umije učiniti nevidljivim.

Kad i kad bilo bi tako dobro da možeš proći mimo najboljih prijatelja, a da im ne moraš stisnuti ruku i odgovoriti na pitanja o stvarima, koje ih ni malo ne zanimaju. »Kako je, kako je?« glasi u hitrini mehaničko pitanje. — »Vrlo dobro«, glasi odgovor, sve da te u duši jede paklenska muka.

Zadnjih sam dana skoro svisnuo s ovog pitanja. Poput nesretnika, kojeg je udes bez ikakova razloga prevario, spopala me manija, da me svak proganja, a iz onog bedastog, glupog »kako je — kako je?« čitam zloradost, lažnu sućut i uvredljivo sažaljenje. Utvaram si, da svaki čovjek, kao i ja, neprestano misli na onu svoju ludu stvar a znajući, da me ubija bol, hoće tek da me prisile, e bih na glas zakukao.

A slučaj hoće, da će ti baš onda, kada želiš biti na samu, sjesti za vrat najnesnosnije društvo. Da se s nikim ne sastanem, pošao sam u kraljevsku ulicu u večernju šetnju. Tamo nema nikoga od mojih dobrih znanaca. Nije li me s mjesta uz veliku radost spopao stari moj i ljubljani drug iz početne škole, šepavi Pintér, koji risarijama providja majoliku Fischerove tvornice, gdje si na tjedan zaslužuje dvadeset, pače gdjekad i dvadesetpet forinata? Nijesam ga vidio, otkad svrših elementarnu školu, nu za to smo dobri prijatelji, pače bez mojeg znanja bijah mu vazda jedinim prijateljem. A nesretnik nema nikakova, ama baš nikakova posla i rado će me otpratiti kuda god. Namrgodjeno stupam uza nj i rastreseno, zlovoljno odgovaram na njegova pitanja. Nu moj prijatelj Pintér nije odveć zvjedljiv i voli pripovijedati o vlastitim

¹ Vidi: Mladost sv. 1. i 2.

poslovima. A vanredno je to inteligentan čovjek, koji zna, što govori i koji sve, prije nego uradi, valjano promišlja. Mene drži vrlo pametnim i voli čuti moje nazore. I nakon svake gluposti, što kaže, pita: »Što misliš ti?« A ja, da ne moram govoriti, velim:

— Imaš pravo.

Onda će tražiti savjet:

— Što bi ti bio učinio?

— Isto to.

Ili:

— A što ću sada?

— Ne znam.

— Bi li ovako činio?

— Jest.

— Ili onako?

— Sve jedno.

— Kako bi ti postupo?

— Po prvom načinu.

— Koji je to?

— Što si najprije spomenuo.

— A ne bi bio bolje drugi?

— Svakako.

— Zašto?

— Napokon sve jedno je, ovako ili onako.

Tada sam već zgrčio pjesnicu, čelo mi nabreklo od nestrpljivosti i jedva mogu istisnuti pojedine riječi. A onaj nesretnik ne vidi ništa, već svejednako nastavlja strašno dosadljiv govor i pita: »Je li tako?«

— Prijatelju, ovdje nam se valja dijeliti, rekoh mu na korzu, moram u kiosk, čekaju me.

On žali, što ne može sa mnom, jer ne voli ljude, koji posjećuju kiosk. A rado bi bio još sa mnom govorio. Na neprestano pitanje označim mu svoj stan i doba, kad me nikada nema doma i ostavim ga. Vidio sam, gdje gleda za mnom pa tako morao sam sjesti onamo, gdje je sjedilo više znanaca, da jadan ne vidi, kako sam ga se samo htio riješiti.

Podmukli njihov posmjeh s mjesta mi odao, da i oni znadu: Mariana se povratila. Niko mi ne reče, ali kad sam se jutros iz teškog, napornog sna probudio, mrmljah u sebi: »Mariana se po-

vratila.« Osjetio sam po zraku, što sam ga dihao, po prahu, što je u sunčanom sjaju titrao; pokućstvo, prozor, sve mi šaptalo: »Mariana se povratila.« I čim sam unišao bio u kiôsk, znao sam, da će i ona domala doći i da ću je vidjeti.

Što će biti? Kakova će biti? Da ju pozdravim? Da joj se približim? Na smrt ranjenom dušom da slušam potankosti svat-bena puta, bi li se smijao, šalio se, kada se radi o gadnom izdajstvu? Da se pričinjam nesebičnim, ravnodušnim prijateljem, kada bih najradije ubijao? A ipak znam, da mi je preboljeti tu torturu, ne jedan put, već mnogo puta. Vrlo mnogo se puta moram š njima sastajati, inače porugljivu zadirkivanju dobrih prijatelja ni kraja ni konca.

Ta eno već počimaju. Nekomvažnošću tiskaju mi ruku i uvredljivim posmjehom na usnama podmuklo gledaju mi ispod obrva u oči. Osjećam, kako mi se s ovog uhodarskog, nametljivog pogleda diže žuč, a moram šutjeti.

I već počimlje podmuklo zabadanje — bumbačama.

— Lošeg si danas zdravlja, ko da nijesi spavao.

— I onako si se u zadnje vrijeme znatno promijenio. Gdje ti je tvoja veselost?

— Rijetko te vidimo. Ta ono nije razlog, da se zapustiš!

— Ubogi prijatelju!

I tako dalje.

Pričinjam se ravnodušnim, cinikom. O čem god govorio, njima je sve, kano da se odnosi na moju nevolju.

— Ove je godine kiosk dosadan, rekoš konačno.

— Istina, lani ti je bilo ovdje još lijepo.

I to je bumbača. Lani bi svaku večer ovdje sjedio sa Marianom.

— Kakove inače novosti?

— Ništa osobita, česa i sam ne znaš.

Sad me uloviše. Na vrhuncu smo prijateljskog izmučivanja na smrt. Ako sâm ne povedem riječ o tom i ako sâm ne ispri-povijedam sve, što oni kane reći, tada moram poginuti od smrtnih im uboda.

— Dà zbilja, počmem, nije li tu bio junački gospodin Steinitz sa suprugom?

To je djelovalo. Hvala Bogu!

Čas jedan drugog gledao, poraženi, konačno se ipak izvukli iz škripca.

— Vidio sam ih na korzu.

— Domala evo ih ovdje. Hej, prijatelju, sretan si, vrlo sretan. Ženica je dražesna, a suprug ko stvoren, da čitav dan čuči u dućanu.

— Ja bih na tvom mjestu bio š njim skupa putovao.

— Kada ti je pisala, da će doći?

— Jesi li ih čekao na kolodvoru?

— Prijatelji, rekoh konačno, ko želi, da mu razbijem lubanju, taj neka ovo izpitivanje nastavi. U ostalom pak izjavljujem, da se ma u čiju, pa makar i Steinitzevu korist odričem svih svojih prava.

Ni ovo nije koristilo.

— Drugačije ne bih ni sam govorio.

— Šteta je pred nama tajiti!

I sada uslijedio najnemilosrdniji udar, filantropski predlog:

Ta za Boga miloga, ne dirajte ga, zar ne vidite, da ne voli o njoj govoriti?

Već se mašim žigičnjaka, da ga ošinem po glavi, nu u taj tren čujem za ledjima štropot stolica. Krv mi se stine, žile pre-stale kucati. Ne vidim je, ali osjećam, da je došla. Dobri prijatelji se uzvrpoljili i stali me gurkati.

— Gledaj samo, već je ovdje. Bog i duša, dražesna.

Mirno pušim dalje svoju smotku.

— Ne ideš li k njoj?

— Imam časa. Nije tako prešno.

Ni za čitav svijet ne bih se bio obrnuo. Bojao sam se pogledati je, tako sam bio uvjeren, da je Mariana postala grdjom, bezdušnom ženom, koja nije vrijedna, da ju čovjek pogleda. »Dražesna!« I ovi dečkiri imadu ukusa. I zaštrepim, da će i po drugi put mahnito, bez nade u meni usplamtjeti ljubav, koja mi se je teškom mukom pretvorila bila u apatiju, pak ću ili počinuti nešto luda ili ću sam poludjeti.

Isti onaj podmukli pogled, isti onaj frivolni, bezobrazni posmjeh na usnama dobrih prijatelja, kao pri dolasku mom.

— Ne ćeš ni da se obrneš?

— Nijesam zvedljiv.

I zametnu se smiješan razgovor o ženama. Nema podlije, gadnije stvari, već kad muškarci medju sobom stanu razgovarati

o ženama, naročito o stanovitoj ženi. Kano da umaću jezik u blato, u kojem im duša gnjili, tako je blatna, tako ogavna svaka riječ, što ju izgovaraju. Nema one ljepote, nema one svježosti, one netaknute nevinosti, nema čiste ljubavi, kojoj bi se gnjusoba muškaraca smilovala. Pa isti se ovi ljudi duboko klanjajući, biranim slatkim riječima približavaju kasnije gospodjam Zaista nema na svijetu gnjusnijeg stvora od muškarca.

I ja moram da redom sve to slušam o Mariani, tã nemam prava, da ih ščapim za grkljan. Jedna je korist od tog razgovora: tako su se udubili, da su na me posve zaboravili. Pripušten sam samomu sebi i mogu da mislim na nju. I opet me spopane manija utvaranja.

Ona me je za cijelo spazila. Što misli o meni? Za cijelo zna, da je griješila i osjeća prezir, kojim sam joj obrnuo ledja. Jest, neka zna, kako ju ne držim vrijednom, da se za njom okrenem, da nijesam zvjedljiv, vidjeti je.

Smijeh. Poznat mi je. Stari, mili, djetinji smijeh! Zar je dakle moguće, da je iz moje ubojite tragedije ona neozledjena spasila svoju veselost? Ona se smije! I smijala se čitavim putem i najmanja briga njena bijaše veća od brige za mnom. Idi, skrij se u svoju špilju, bedače, odrpanče, tã umreš li, ljudi će se dalje smijati nad tvojim grobom.

Ili možda baš mene ismjevava? Nekomu nesretnomu risaču baš ovih je dana palo na um, da me karikira. Na toj sam slici užasno smiješan. I osjećam, znam za stalno, da Mariana taj čas baš onu sliku gleda i da joj se smije.

Skoro sam proplakao, osjećajući se tako poniženim. I do nje sjedi gospodin Steinitz, sklopiv ruke na drempavu trbušinu i on mi se smije š njom skupa, tako, kako sam se ja s Marianom smijao njemu — jedva je tomu godina dana.

— Nećeš li s nama?

Pitanje baš u dobar čas. Jest, idem, nikada više ovamo, gdje je ona. Nu kakogod hoću da idem, ne mogu. Tu mi valja ostati i dalje trpjeti paklenske muke. Osjećam, da sam smiješan plamtećom čeznjom za njom, a opet prkosno, poput jogunasta djeteta, pokazujući joj ledja. Tu ću ostati, moram ostati.

— Još nijesam progledao novine.

Dobri prijatelji odoše. Bar njih sam se oprostio.

Udubim se u večernje listove. Marianina me blizina pali. Osjećam, kad na me svraća pogled. I ćutim, kako sada o meni razgovaraju. Opet se smije.

I kano da je sa mnom započela boj, kano da je samo voljna pokazati, kako sam za nju zrak, prodje tik mene i sjedne baš naspram mene pod staklen krov k starijoj gospodji, s kojom se je izljubila i upustila se u živahan razgovor. A gospodin Steinitz trupka za njom i mene ni ne gledajuć, priljepi se uz stolicu, kano dobro ugojena pijavica. Zar i to da je čovjek? Ni on me ne vidi? Zaista daleko sam došo!

Žene stopile glave i govore sve u šestnaest, svakom mišicom lica, svim rukama, prstima. Gospodja Steinitz postala vanredno temperamentnom. I vidim — gotovo se tomu veselim — na čitavom biću joj frivolnost običnih žena! Na licu joj se opaža neka smiješna ozbiljnost, uglovi ustiju savijeni su, kano da će reći: »čuda golemoga!« A gospodin Steinitz se izvali u naslon, ispruži ruku daleko od sebe i maše njome, položiv ju na srebrnu glavu u pod zataknete batine. Tako sjedi poput proždrljivca uz ostanke dobra ručka, kad mu više ne podražuje teka. Bravo, gospodine Steinitzu, Vi ste se najeli, bilo Vam u zdravlje!

Samo da nije tako plava! Oh, ono svileno valovlje kosa i sada se djevičanski spušta s obijuh strana i pozlaćuje njeno lice. A kad i kad gledaju i modre oči snatrec časomice u vis i tuda se odrazuje duša stare Mariane, ona duša, koja je postala mojim labirintom i koja i sada u meni probudjuje ljutu gorčinu, da bih mogao zaplakati i glasno uzviknuti, za što, za što si me tako unesrećila!

Nu stara se Mariana ukazuje samo na časove. U ostalom čitavo joj je biće onakovo, kano da govore o ukiseljivanju krastavaca. Mora, da o tom razgovaraju, jer stvar počimlje zanimati i gospodina Steinitza. Uporiv se o lijevi lakat, izvali se na stol poput izlivenne ledene kave.

Cvileći sentimentalizam izmijenila potištena, pogažena taština. Je li moguće? Napokon bijah joj ipak ono isto, što ona meni! Ona je u meni upravo toliko izgubila, koliko ja u njoj. A ja se pečalim na smrt, ona pak misli na ukiseljivanje krastavaca!

A da nije tako?

Tà tko gleda moje nehajno, dosadno držanje, kako — izpruživ se na stolici — ravnodušno tjeram od sebe dim, taj ne će

znati, da mi ovaj čas duša vrije. Pa kako, ako i ona na sebe pazi, ako i nju vrijedja moj nehaj i ako mi se pričinja? Oh, da je tako! Za mene je na vijeke izgubljena, ali bi to bio melem na moju ranu, da i ona malco žali za onim, što je prošlo, ili da bar misli na me.

Bilo ma kako, moram se o tom osvjedočiti.

Platim i idem. Kucajući se srcem približujem njihovomu stolu, onda — ko da će mi stinuti krv — gledam joj u oči i udvorno, izmjerenom formalnošću dižem šešir. Gospodin Steinitz nepatvoreno bedastom srdačnošću zgrabi moju ruku i pita: »Kako je? kako je?« A Mariana — silno prijatno, ljubeznim iznenadjenjem mi namiguje i pruživ mi rukavicom skrivenu ručicu, reče:

— Ah, Vi ste to? Zaista se radujem. Baš Vam lijepo poslužuje zdravlje.

Kraj je, zaista kraj svakoj iluziji. Na otu izjavu poče se neko u meni smijati i mahnito veseliti i taj neko bijaše vrlo dobre volje i reče mjesto mene:

— I Vi ste, milostiva gospodjo, krasne boje. Po svoj prilici nije gospodin suprug na svatbenom putovanju štedio troška.

— Zaista mnogo je stajalo, nu ne žalim, opazi gospodin Steinitz blagohotno.

— Gdje ste Vi bili? — upita milostiva gospodja.

— Ove sam godine ostao doma, bijah preokupljen poslom.

— Oh, zbilja žalim, što morate toliko raditi. U ostalom kako Vam je?

— Hvala na ljubeznom pitanju, Bogu hvala zdrav sam, a to je glavno.

Već je onomu veseljaku u meni bilo odviše šale i napustio je. Hitro se oprostim u nadi skorog vidjenja.

Podjoh kući i baciv se na postelju, zamislim se, za što se mora čovjek zahvaliti, kad ga tko pita: »kako je?«

JABUKA («RURALI»).

Spjevao

GABRIELE D'ANNUNZIO.

Preveo XERES DE LA MARAJA.

Plodovi zreli vise na ružičnoj
toplini sunca, drhtajuć:
još netaknuti, Hebi posvećuju
sladkoću svoju nutarnju.

Rumeni svojom težinom ogranke
i svojim množtvom prigiblju.
Iz njih se diže miomir čarobni,
da mi se sva posmjehuje

duša, da mi se u glavi radjaju
prekrasne misli, dražestne
ljubavi slike — a moja duša se
kano u vinu raduje.

Dolazi u vrt Hebe i vesela
zaviknu meni, smiešć se:
— Oj, ti što sjediš pod stablom jabuke,
daj jedan plod uberi mi! —

— Ne ću ti ubrat — neg ću te dignuti
gore do grane zelene,
na mojim rukam, o Hebe sladjana!
A ona reče: — Digni me

na tvoje ruke! — I ja ju prihvatih
da segne voće viseće
i sladko — isto kano što govori
priča o kralju Tantalu.

Diže se tielo Hebe kô amfora
 iz mojih mišica — pohlepne
 ispruži ruke do grane jabučne,
 a njoj na golim prsima

dvie ružične se grude posmjehuju
 i dva gnjezdašca ružična,
 u koja ja bih još jače zagrizô
 neg li u plod nedostižni.

— Još! — ona kliknu. — Još jedan zamahaj
 i Tantal je pobjedio! —
 Digoh ju više, sve više plamteći
 od želje, ćuteć podrhtaj

njezina tiela. I kliknu: — Pobjeda! —
 Iz mojih ruku skočivši
 pobježe hitro i mene ostavi.
 — Pobjeda! — vrtom odjeknu.

Zatim se vrati — jerbo je milostna
 njezina duša — nudeć mi
 milena usta, sva još omrljana
 od soka, s kojih mirisni

uzdah se dignu, kao iz kaleža
 cvjetnog — i reče: — Cjeluj me! —
 Ja ju cjelovah dugo — nenavidna
 stabla su, rek' bi, drhtala.

ARNOLD BÖCKLIN.

Piše

GUIDO JENY (BEČ).

Mnogi su današnji umjetnici ovjenčani lovorom slave, no slave, rekao bi promišljene, dokučene po kritici prema umišljenim veličinama. To su većinom umjetnici, koji ne slikaju, davši oduška nužnim nutarnjim porivima i težnjama, već koji teže za nekim presvjesnim ciljem i na taj se način ograničuju. Upoznade li čovjek jednu, dvije njihovih slika, čine mu se možda pojave naravne, čine mu se napitkom iz čista, živa vrela — upoznade li ih više, opazi jadan, da to nije ništa živo poraslo, već da je to promišljeno nagjen i sastavljen umjetan proizvod iz nečista vrela ljudskog uma.

Malo imade danas umjetnika, koji se usuguju da iznose život, život svoj, što ga nijesu ni najmanje patvorili po kakovom cilju ili uzoru. Može se iznijeti taj život i u formi, kojoj se čini da ima uzora, no sadržina mora da joj bude istinita; srce, kako kuca u grudima, kad nije pod paskom i kontrolom svjetskih zakona i obzira.

Megju slikare, koji nam pokazuju čovječju narav jakih osjećaja sa težnjama za užitkom i stvaranjem života, megju te umjetnike spada kao jedan od prvih i najvećih Arnold Böcklin.

16 listopada 1897. slavio je umjetnik 70-godišnjicu svoju, koju su slavili svagdje, kud je doprla njegova umjetnost. Ta prilika ponovno je podražila duhove, da se have oko promatranja Böcklinove umjetnosti. Svaki list i časopis bio je jekom prigodnih i drugih čuvstava, bilo je tu kovanja u zvijezde i anekdota, komplimentata i blagohotnih želja. Ta ljudi su dakako uljudni, — većinom ljudi, koji su ga prije progonili, dočim ga sad slave.

Mi bi sada sa komplimentima došli kasno, post festum. I dobro je tako. Bit ćemo ozbiljniji.

Arnold Böcklin rodio se kao sin trgovca 16. listopada 1827. u Baselu. U povjesti umjetnosti slovi Basel kao grad, koji je od švicarskih gradova najrevnije podupirao i gojio umjetnost, — valjda po doticaju sa švabskim gradovima i sa Flandrijom, — koji je po kojem baselskom bankiru pružio priliku, da upozna umjetnost. No Böcklinu malo je to prudilo. Trgovac ima doduše smisla, da uloži novac u slike, odavna poznate i tradicijom patentirane. No pomagati novcem umjetnika u razvoju — to je druga stvar. Osobito pako mora da povrijedi ljude te vrsti, kad se mladi slikar ne će da povagja za iskušanom mudrošću. Naš otpadnik doživio je, da su ga mjerodavni krugovi počastili

materijalnim bojkotom, dijelom radi umjetničkog smjera njegovog, a dijelom uslijed nezadovoljstva, što ga je u njima pobudila njegova želidba sa katoličkom Rimljankom. Grof Schack iz Münchena spasio je obitelj iz skrajnje neprilike, kupiv od Böcklina tri slike za cijenu od hiljadu franaka. Od sada je grof Schack — štedljivo doduše — podupirao Böcklina i zaslužio time zahvalnost naobraženog svijeta. Taj je mecena stekao vanredne zasluge podupirajući umjetnike, u kojima je pronicavim pogledom spoznao pojave, kojima vrijednost ne prolazi baš danima mode; Böcklinu, Feuerbachu, Genelli-u, Lenbachu i dr. bio je djelotvornim prijateljem.

Študije Böcklinove nijesu baš išle urednim tokom. U svemu je učio dvije godine u Düsseldorfu i u Bruselju. Onda je opet otišao u Italiju, na svoj spas, pošto je prije već ostavio profesuru na umjetničkoj školi u Weimaru.

U Italiji se posve razvio poput drugih Nijemaca, koji su u inozemstvu stekli slavu. Tu je u Italiji Böcklin neumorno radio oko svoje naobrazbe u svakom pogledu; bavio se oko svakojakih klasičnih nauka, oko arheologije, da steče što bolje znanje u pogledu stare umjetnosti, što mu ali nije smetalo slobodnoga pogleda u prirodu, kô što obično drugima. Priroda mu je bila najvećom i ljubljenom učiteljicom. Uz to je nastojao da usavrši i tehniku slikanja te da nagje što jednostavnija sretstva, da prikaže u naravi vijeno. U tom se odlično razlikovao — kô što i Feuerbach — od drugih slikara one dobe, koji nijesu umjeli slikati i koji nijesu bili sposobni da izrabe moć kista i boje.

Študije po naravi ne izvagja Böcklin, kako to običavaju slikari: kopirajući kakovu prirodnu sliku olovkom ili bojom. On rabi samo oko i ucjepljuje si u pamet, što vidi; a kada slika tvorine svoje mašte, onda slobodno slaže motive, kojim se ali za to ništa ne gubi od osebnog im života.

1885. god. ostavi Böcklin Italiju — neuspješna žrtva, što ju je prineo budućnosti svojih mladih sinova, koji su trebali da pogju na polytechniku u Zürich. Tu je doživio svakojaka razočaranja i zadesile ga nesreće. Umre mu na njegove oči prijatelj pjesnik Gottfried Keller. Prigodom natječaja za medalju jubileja švicarske udruge zabacila je komisija Böcklinov nacrt u prilog »artista«, koji je risao reklame. Uz to mu smrt Helmholtza i W. Siemensa, te druge nepovoljne prilike onemogućće da privede kraju i uspjehu konstrukciju zrakoplova. Napokon još teško oboli, no gorostasna mu narav prevlada i to; tek što se mogao malo da miče, povrati se u Italiju da se tamo stalno udomi.

Stvar sa jubilejskom medaljom nije bila jedina prilika, kojom bude Böcklin zapostavljen. 1880. god. radilo se o tom, da Böcklin naslika freske u vratislavskom muzeju. Imao je za temu pobjedu kršćanstva nad poganstvom (»Fertur lux in tenebras«) i procvat umjetnosti (»In luce florent artes«). Nije se ljudima svigjalo, što je Böcklinov nacrt pokazivao Isusa gola, kao da je sišao s križa, dozivajući svijet u svoje

naručuje. Konačno propadne nacrt u t. zv. »Landes Kunstkommission« u Berlinu; i u stvari arhitektoničkog naređenja htjela je ta komisija da bude mudrija.

Sada živi Böcklin slavljen u svojoj villi u San Domenicu blizu Firence.

Stvar je povjesti i specialnog študija izraživati savez između životnih prilika Böcklinovih te njegove umjetnosti — osobite vrijednosti ne ima »znanje« tih prilika. S toga je opravdana opaska C. Neumanna: da su i drugi bili u Düsseldorfu, u Bruselju, u Parizu i u Italiji, u isto doba i uz slične prilike, no nijedan od njih nije postao ono, što Böcklin. Nas zanima pojava njegova i njegove umjetnosti, kao kulturni znak, što nam obilježuje stanje života u njegovom višem razvoju u zapadnih kulturnih naroda.

Usred razvoja realizma i naturalizma u umjetnosti Zapada pojavilo se nekoliko ljudi, koji su ne pazeći na umjetnost za veliku publiku, na razvoj njen i na razvoj ukusa te publike, tražili da idu svojim putem, prezirući nauke svijeta, koje bi im propisivale, kako da gledaju, čute i misle. Böcklin, Gleyre, Feuerbach njetili su u sebi plamen čiste ljubavi i promatrali su narav i njene pojave zdravim okom i podatnom dušom, tražeći da ljudem kažu, što priroda objavljuje pogledu samosvojnog umjetnika, koji ju priznaje majkom svojih težnja i čuvstava.

Da podadu izražaja silama a životu pojave, za tim su težili umjetnici, a prema nutarnjem nagonu, prema duši stvorila se forma umjetnine.

Protivnim putem kreće se realista i naturalista: on polazi od forme prirode, kakova je pojmljiva i shvatljiva oku svakog smrtnika, on polazi od opažanja vanjštine naravnih pojava, od boja i linija, kakove vidi izobraženo oko, i za to je shvatljiv massi, za to mu se ova divi i njegovoj »naravnosti«. No, to je smjesa i spoj boja i forma, u kojih ne ima pokretne sile, tijelo bez duše. Sve je prema umu ispravno i dosljedno — kao u lješine. Um može da stvori makinu, no ne može da uloži dušu.

Um barata s poznatim veličinama i formama pojava. Vidi li uman čovjek do sada nepoznatu mu životinju iz dubina daleka mora — onda se mora da začudi. Začugjenje dokaz je njegove nemoći; on nije u stanju da shvati životnu potrebu, već samo s vana poznaje do sada opažene pojave, kojim ali ne pojmi zadnjeg uzroka niti nužde obstanaka njihove objave.

Tvorna sila, sila života proizvodjaga čudesa, kojih ne može da pojmi siromašni um, koji je samo upriličivanje prema doživjelom poznatom. Bili su to ljudi, kojima je um pomračio vid, koji su se smiješili Böcklinovim »ludostima«, ljudi, koji ne mogu da prepoznadu Proteja u drugoj formi, no što su naučni, te za to (ili jer) ne znadu tko je isto je.

Za Böcklinova pregnuća i nagone treba posebna vanjska objava. Ako je njegova pojava i porasla iz prirode, ne mora za to da bude cigla slika njezina, slika, kako se prvobitno shvaća. I ne smije da to

bude, ako je umjetnik zbilja umjetnik, t. j. biće sa voljom i tvornim težnjama. Podati sliku svijeta, to je stvar znanosti, ako se ta slika načini fizičkim bojama, onda je to znanost u bojama. To je dakako nužna stvar, ta znanost i vještina prikazivanja temeljem je umjetničkog stvaranja ili bolje: škola promatranja prirode i sretstvo, kojim umjetnik donša pred publiku nutarnje svoje tvorine.

Ako od slike ne tražimo drugo, već samo da u njoj kao u zrcalu vidimo lice svijeta, — onda je dakako to bolja slika što je vjernije oponašanje prirodnih forma. No ako nam slika treba da prikazuje prirodu u svom čitavom bitisanju i čitavom biću, to mora slika sama da bude čitavim bivstvom svojim nešto u nama živo, tvorno — jer priroda je živa, tvorna. Ogledalo prirode — to je nešto mrtva, nesamostalna, ovisno o vanjskoj prirodi, a samo za se ne znači ništa — jedino lažnom je formom bez života, bez samosvojnog uzroka i bez razloga nutarnjeg. Prava slika prirode to je pojava života.

Ako nam slika, umjetnina treba da podade svijest bitnosti prirode, to ona mora da bude sama rezultat životne sile, što u prirodi djeluje, rezultat tvorne sile u umjetnika, koji hoće da njome udovolji svojoj duši, potrebi srca svog, ne možda samo u težnji za kakovom fantazijom, za pustim idealom, već za izražajem u duši doživjelog djela, onoga, što nije samo želja duše, već gotova činjenica njena života.

Malo ima umjetnika, koji žive na taj način i koji znadu za to, te koji nam daju prilike, da u djelu kista vidimo pravo djelo duše. Od tih je jedan Böcklin.

Ljudi pojme, da se u prirodi mijenjaju boje i forme prema naravi bića i životne potrebe, no druga im je stvar, priznati umjetniku pravo, da se prema svojem nagonu i prema svojim čuvstvima služi bojama, kakove i kako ih drugi ne vigjaju. U tome su prema Böcklinu mnogi bili nepravedni, jednostavno su ga proglasili ludim; drugi su izjavljivali, da nedvojbeno nije sposoban da raspozna boje, da je manjkavih očiju. Koliko je često bio opravdan takav sud, može se izmjeriti po tomu, što su o boji vode govorili ljudi, koji nijesu nikad za života vigjeli južnog mora.

Slično opirali su se proti Böcklinu ljudi realističnog smjera, što se on usudio da slika bajna bića »nemoguće« konstrukcije, n. pr. kentaura, tritone, paniske i sl. Ti se ljudi nijesu potrudili da malo bolje razmotre te fantastičke likove, jer ih inače valjda nebi tolikim uvjerenjem i tolikom odlučnosti »odsudili«. Dakako da je čudno pomisliti čovječji trup na životinjskim nogama. Ali u Böcklina to nije samo mekanički spoj životinjskih i ljudskih tjelesnih česti, te se — kako su rekli neki njemački kritici — ne dade kazati pri takovim tvorinama njegove mašte, gdje u njih prestaje čovjek a počima životinja. I zbilja, pogleda li čovjek njegovog kentaura u kovačnici, dobije takav utisak toga lika, koji ga osvjeđava o prirodnosti i mogućnosti njegovog bića. Taj kentaur pričinja se tako jednovitim organizmom, kako ga često ne prikazuje portret. I to sve, premda je kentaur s anatomskog i biološkog stanovišta najlošiji primjer, pošto ima dva trupa.

Zašto da čovjek ne dopusti umjetniku pravo, da upotrebi slične spojeve kao symbol stanovite naravi i stanovitih typova? A u Böcklina to je više nego li symbolizam. On umije da takovim bićima udahne dušu, a ta se duša ni najmanje neprikazuje kao nemogućna i protuslovna, već puna nagona tako, te nam se čini da osjećamo njene pokrete i da možemo shvatiti svaki njen titraj. Sugestivna sila njegovih tvorova te vrsti upravo je neponjatna, a pani njegovi proizvajaju u nama čuvstvo, kao da su bića, poznata nam odavna i svaka crta na njima čini nam se, kao da pojmimo posvema njeno značenje i da osjećamo funkciju svakog im nerva.

U zapadnom se svijetu pomalo počima da budi svijest, da opstojee prilike i kulturne forme ne mogu zadovoljiti dublju čovječju narav. Jedni uvigjajuć ispraznost nazora, da postojeći i do sada gojeni ideali ne mogu da obuhvate današnje potrebe, ostavljaju idealizam, da se podadu materijalizmu — kako na ime misle — a onamo za pravo opet grade kule, no da se upravo kô i prije guše u materijalizmu. Pomalaju se sada duhovi, koji traže, da u nutarnjem biću čovječjem nagju ono, što žude, doduše ne raj, već život, koga ne vide ni na nebu, ni na »zemlji«.

Böcklin traži svoj život po putevima, kojima se ne kreće mišljenje obične vrsti, zabrinuto za stvari neposredno osjetne u ćutilima i u duhu, koje ljudi nazivaju materialnim i duševnim potrebama i idealima. Ne može se doduše reći, da Böcklin nije »idealista«, osobito uzev idealističnom umjetnosti onu, što nam prikazuje svijet »drugacijim — kako se veli — nego što ga vlgamo u zbilji«. No čini se, da je on od idealizma tako udaljen kao što od realizma, pošto težište njegove umjetnosti nije niti u formi prirode kao u naturalista, niti u umu i svjesnim željama kao u idealista, već u ćuvstvu nagona i neposrednog djelovanja duševnih sila. Da tim porivima dade oduška, služi se doduše često formama i bojama ne dokazanim u prirodi. No to je samo neka forma t. zv. idealizma, kojoj ali nije dušom nagon »popravljanja« i stvaranja moralnih oblika, već samo izražaj ćisto naravnih ćuvstava; ne toliko uticaj u svrhu preobrazbe vanjskih odnošaja, već više oćišćenje i oživljavanje upliva prirode na nas.

Uživati Böcklinovu sliku i razumjeti je, to znači ili preobraziti se ili biti dušom podatnom tvoriteljici-prirodi, dušom, u kojoj ne ima mjesta frivolnoj duhovitosti, već koja samo osjeća svetost života prirode.

Naravno, da umjetnost te vrsti ne može da bude dramatićna niti epska, ona pojima samo lyriku. Drama je doživljaj u vanjštini — u Böcklina podaje nam se nutrinja, forma se podvrgava tražbinama nutarnjeg života, a za pravo je nuzgredna.

To je ono, što podaje Böcklinovim slikama onu elementarnost u djelovanju na dušu motrioca.

Lyrika Böcklinova, to je neka moralna sila, koju nam umjetnik pokazuje u prirodi. Impressionizam njegov nije toli fizićan, koli moralan.

Što znači umjetnost Böcklina, najlakše je spaziti u njegovim figurama (ljudskih likova). Te figure nijesu ni najmanje izmišljene, makar one prikazivale i t. zv. »idealna bića« ili personifikacije, nijesu to nikakve psihološke kompozicije. Odnosi se to i na nutrinju i na vanjštinu. Klasična umjetnost Raphaela i onih slikara, koji su se povagjali za grčkom umjetnosti, težila je, da prikaže ljepotu čovječjeg lika. No, činili su to odveć formalno i znanstveno. Tek što nije došlo do toga, da je koji stvorio kanon — zapreka takovu pothvatu, bio je odviše osvješćen kršćanski duh i skepsa renaissance.

Gleda li čovjek koji od njihovih likova, to mu skoro svaka čest tijela vraća pozornost na se tražeći priznanje »svoje ljepote« i savršenosti. To isto vrijedi — u manjoj mjeri doduše — za slikare, koji u boji vide sve, pošto je i boja elemenat, koji teži za lokalizacijom. Ove potonje tek se lišavaju slikari svjetla.

U slikara forme raspadaju se figure usprkos svoj harmoniji — što vrijedi donekle i o samom Raphaelu, dočim Michelangelova sila nadvladuje i to. Živom biću nije potrebna takova računaska harmonija — vigjamo to u prirodi. Böcklinovi ljudi i fantazije živa su čeda duše njegove — njima takodjer nije treba te harmonije, u njima vlada živa sila. Ljepotu tjelesnih česti ne traži taj umjetnik — ali im ona za to ne manjka: to je ljepota istine i više: to je ljepota tvorne volje — prirode.

Za to, kad gledamo u oči Böcklinovih stvorova, tad nas obuzima čuvstvo kao da gledamo u duboko more puno dražesnih tajna, koje nas mami — mami da se sklonemo u okrilje njegovo, da zaroniv unj zaboravimo pustoš osjetnog i razumnog svijeta.

Što Böcklin objavljuje, to se ne može riječima formulirati — to se daje jedino naslikati. Što čovjek doživi promatrajuć sliku njegovu, o tom se ne može pripovijedati. Vrsni pisci pokušali su da riječju prikažu slike njegove — no ta pjesnička prikazivanja upravo su rugoba, prispodobiv ih njihovim originalima. Böcklin bo nije pjesnik, on je slikar.

AGRARNA PRETRESIVANJA.

Piše

Miša ZEMLJANIĆ (Vinkovci).

I.

Brodar vazda mirne sviesti
Mari u svoj čamac sjesti.
Trnski.

29. listopada 1897. pokosi smrt čuvenu međunarodnu ličnost, načelničkog kandidata grada Newyorka, Henry George-a!¹ Bilo mu 58 godina.

Iz prostih se radničkih okolnosti dovine — zanatom bijaše slagar — neumornom radinošću i željom za znanosti do naobrazbe uslijed koje je svojim idejama jednom dijelu generacije opredijelio stanoviti smjer mišljenja. — Remek-djelo toga autodidakta »Napredak i siromaštvo« podalo je socialnoj teoriji stanovito individualno obilježje! Teorija je uslijed te jednostranosti izolovana — rekli bi polovična —, pošto joj je svrha da odstrani samo »jedan dio« uzroka današnje socialne bijede.

U agrarno političkoj publikaciji dužni smo barem u glavnom opredijeliti razliku te teorije od one »modernoga znanstvenoga materializma«, koja posljedna i dosljednije rješava sva socialna pitanja — koja su uslijed ljudskih značajeva, najnužnijega privrednoga života i organizacije društava u neposrednom dodiru.

Henry George-u jedino je prihod individualne zemljišne svojine izvor modernoga zuluma i oskudice i siromaštva, izvor zaduženosti a za to uzrok svijuh kriza i zakona nadnice (Lohngesetz)! Obrana ga ove ideje kadkada čini pjesnikom! Slušajmo ga što veli: »Posjednik bezbrižno spava, a renta njegova raste uslijed samoga porasta populacije, ona raste uslijed razvitka proizvodnje. Radne sile nadničare jedino prihodu! — Svaki udar batom, svaki udar tkalčeve ladjice, svaki udar osovine, svako gibanje parnoga stroja — plaća svoj tribut! Prihod krade od nadnice onima, koji duboko pod zemljom robotare, i onima, koji se danomice bore protiv mora; krade ogrijev, gladnom hranu, bolesnom lijek, brižnom mir. Renta ukazuje sve mane i nevolje, a

¹ Čita se Henri Džordž, (1839—1897.); njegovo je remek-djelo „Progress and poverty“, Napredak i siromaštvo (Newyork 1880, njemački prijevod Berlin 1892); — osim toga poznato je još djelo „Social problems“ (Ny. 1883, mjemačko zadnje izdanje Berlin 1880).

osvedočen sam (George), da se divlji siou-indijanac² nebi mijenjao sa modernim slobodnim radnikom. Renta uništuje, ponizuje, ogorčuje, podivljuje!

Ukinućem individualne svojine zemlje — pomoću single tax, stanovitog progresivnog poreza od zemlje — komunizira se ta svojina, koja iz ruku pojedinaca prelazi u imanje zajednice ljudskog društva. Za tim se zemljište daje u zakup pojedincima na određeno vrijeme, koji se zakup po isteku vremena mora obnoviti, odbivši tom prigodom prihod (pridošav vremenom), čime se zakup povišuje. Prihod je od zemljišta, po riječima George-a, prosta nagrada posjednika bez uloga radne sile, kadkada i neznatna kapitala. Potonje opažamo pri osobitoj varijaciji građevnih gruntova. Zadaća se države dakle koncentrira u ekspropriaciji zemljišnog prihoda, a to biva na taj način, da se prihod kontribuiru*. — Uslijed ovog se procesa zemljište samo od sebe komunizuje, što se je vrijednost zemljišnog prihoda uništila, izjednačivanjem zemljišnog dohotka sa dohotkom radnje. — Pokusi populizacije ove ideje u nekojim se državama sjevero-američke unije razkršiše! — Naravna stvar! — Nasilna eksproprijacija, ma u kojem smislu, ne može da urodi dobrim plodovima . . . Strihninom ne liječimo bolesti. — Zemljišni prihodnjaci, poljodjelci, uskratit će naprosto prihod. . . Ove protivnike prihoda nazvaše »antiprihodnjacima«!

Djelo George-ovo bijaše u toliko glavno, što je prvi pokušaj oslobadjanja od stare preživjele ortodoksne liberalno-mančesterske političko-ekonomske škole, kojoj je najvruča težnja »golo samodržanje«.

U koliko je moguće, pokušat ćemo da dokazom protumačimo zabune ove teorije na temelju glavne tendencije poljoprivrede — a k tomu pridodat ćemo današnju sliku poljoprivrede sa pogledom u budućnost . . .

* * *

Savez, što ga je čovjek sklopio sa grudom zemlje na kojoj živi, moćno je podpomogao svaki dalnji razvitak kulture, jer ga je novo obitavalište i poljoprivreda sama od sebe prisilila da napusti svaku pasivnost; — čovječiji se duh nije više zadovoljio s onim što mu je pružila narav, već je svjesnom djelatnošću na temelju motrenja prirode pri proizvodjenju raznoga žita, unapredjivao djelomice samu narav. Poljoprivreda je čovjeka prisilila na stanoviti red, oštrila mu um za borbu proti nepogodam vremena, — i naučala ga, da kadkada pričeka po više godina plod mûka — n. pr. kod vinogradarstva. — Ali zakon potvrđen nizom činjenica i pojava veli, da je čovječje djelovanje prirodan proizvod materijalnih prilika društvenoga života onoga vremena u kojemu čovjek živi, i za to stvara društvena proizvodnja — neodvisno od ljudske volje — po nesavladivim zakonima proizvodne od-

² piše se sioux-indijanci; žive oko Missourija.

* = oporezuje (Op uredništva)

nose, što odgovaraju stanovitom stupnju razvitka proizvodne snage³, a skup svih proizvodnih odnosa stvara ekonomsko obličje društva, na kojem se osnovu dogradjuju socialni, politički, juridički i religiozni društveni oblici spoznaje, — kojoj spoznaji jedino društveno stanje služi podlogom! . . .

Promjenom ekonomske osnove, — u ovom slučaju uplivom poljoprivrede — znatno se promjenila čovječja djelatnost, modifikujuć ujedno etički i moralni princip mišljenja, jer se čovječja narav već u toliko ublažila, što pojedinac nije više danomice kao divlji lovac ubijao raznu divljač, radi hrane, već je sam gojio, njegovao i liječio razne životinje. Poljoprivreda je čovjeka okučila i dovela ga do prve velike diobe društvenoga rada, a cilj uzajamnoga rada bijaše riješiti se ovisnosti od spoljašne prirode . . .

Ali poljoprivreda rodila je nov ljudski pojam »privatne, lične svojine« koj se početak već pojavljuje u našoj »zadruci«, u ruskom »miru«, u germanskoj »marki«⁴, kojima je svima temelj obćinska ili porodična svojina. Ti oblici ljudske zajednice još su uvijek zasnovani na materinskom pravu, koje se tim više gubi, što više napreduje dioba rada i tijekom zbirštine muške lične privrede, koje su u tom pupoljastom stanju samo pokretne! Ali konstatujemo ovdje, da je na uranku napretka ljudstvo živjelo u komunističnoj zajednici u braćnim grupama (= Gruppenehe)⁵, a moralni principi bijahu ustanovljeni na temelju materinskog prava, koje se tim više gubi, što više izčezava komunizam, — jer privatna svojina muškaraca, razvijajuć se, trebala je izvjesnoga nasljedja. Za to je razvitak svojine, — ovo novo privredno stanje — oborio materinsko pravo, zahtijevajući po prirodnoj organizaciji društva novi oblik ljudske porodice, odgovarajući ovom novom privrednom stanju — a to je obitelj monogamije ili poligamije kao ekonomska osnovica »kulturne svojine« kroz 4000 godina, pa do danas . . .

Poljoprivrednik, ratar je u principu onaj azijski ormuzd, — ljubitelj čovječanstva — što ga vabi na rad, — grudi! — Ova ormuzd

³ Karl Marx (1818 - 1883) definuje proizvodnu snagu stanovitog vremena skupinom svih stvarnih i ljudskih snaga, koje stvaraju životna sredstva istoga vremena.

Životna sredstva nekog stanovitog vremena nijesu samo predmet hrane, već sva uporabiva sredstva istoga vremena nužna za tjelesni i duševni život, dakle fiziološki: stan, odjeća baš kao što i hrana, a psihološki: umjetnost, literatura i znanost.

⁴ Život je »društva i u Grka, Rimljana, Jevreja itd. praoblik društva.

⁵ Lessingovom bistrinom i rijetkom jasnošću tumači razvitak društva Friedrich Engels (1820 - 1895) u svom djelu »Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats. Im Anschluss an Levin H. Morgan's Forschungen. 7. Aufl. 1896, Verlag von Dietz, Stuttgart. — Djelo ovo i zlatno pero Marxovo udariše temelj modernom materialističkom tumačenju povjesti.

dova ideja neumrla je, te se u svim oblicima, kod svijuh naroda pojavila u pjesnika⁶, velikih reformatora⁷, političara⁸ itd.

Ratarstvo je kultura! — Cultura — agricultura! — Ako su ti pojmovi toli srodni, to je sloboda obijuh napredak, no sloboda što se temelji na ekonomskoj mogućnosti života, koja moćno razvija osjećanje . . .

Što veći stupanj razvitka svojine — koji se danas približaje skrajnosti — tim su stalnije krize, kojih su žrtve uvijek bili mali i parcelni vlasnici. Malo imade vremena u povjesti individualne svojine, koje bi se moglo označiti znakom mira u ekonomskom boju između poljo-privrednika, kamata i latifundija (kao cvata kapitalističkog gospodarenja). — Danas je borba opet na vrhuncu, pošto je današnje društvo slika privrednoga rastrojstva i konflikta između glavnice i rada. Proletarac svake vrste, ili radio u tvornici, ili težio polje, prodaje danomice svoju radnu snagu za nadnicu, koja varijira poput druge robe — prema tražnji i ponudi na tržištu — po proizvodnim troškovima, a nadnica mu je roba, kojoj se cijena uvijek kreće oko »recimo«⁹ latentnog minimuma, za podmirivanje predmeta prehrane i odgoja posjednika radne sile . . .

U tom fakti leži koncentracija kapitala, makar da nije jedini; svi su drugi fakti manje više pomagala prvoga, principielnoga fakta! Nadničaru, radniku nadoknadjuje se samo dio njegovog čitavog rada, ostali dio ostaje nenadoknadjeni; potonji nenadoknadjeni rad stvara bogatstva pojedinaca poduzimача, stvara »višak vrijednosti«, prisvojen po najmodavcu, preduzimaču, — koji je opet prisiljen da povrati pomagačima dio tog profita: »Državi poreze, bankiru — kamate, trgovcu — provizije, posjedniku zemljišta — prihod (u formi najma i cijene pro-

⁶ Naš slavni Preradović pjeva u pjesmi „Kraljević Marko“ da u ratstvu leži narodno preporodjenje; čuveni Napoleon Spun-Strižić pjeva u pjesmici „Sela“

Malena ste i uboga (sela),
Al kad god nas jad pohodi,
Velika se iz vas muoga
Pomoćnica duša rodi.

Göthe veli „Nimm Hack' und Spaten, grabe selber, die Bauernarbeit macht dich gross“. — Schillerov „Wilhelm Tell“ govori riječi, naperene proti gordom tlačitelju:

„Wir haben diesen Boden uns erschaffen
Durch unserer Hände Arbeit!“

⁷ Mojsije, Likurg. Solon, svi rimski reformatori, Hus, Luter, moralista Jean de la Bruyère (1645—1696) koji se prvi sjetio feudalnoga seljaka, Rousseau itd.

⁸ Grakova braća Karlo Veliki, političari reformacije, Matija Gubec, Turgot, Mirabeau, Robespierre, Maria-Teresia, Friedrich II., Aleksander II. itd.

⁹ Izraz što ga nalazimo već u pretječe moderne socialističke škole, kod Simon de Sismondi-a u djelu: „Nouveaux principes d'économie politique ou de la richesse dans rapports avec la population“. Paris 1819. Sismondi nazivlje višak vrijednosti „mieux value“, danas vele „plus value“. Po William Thompsonu (1820) „uncarned increment“, a njemački se veli „Mehrwert“.

izvodnje zemljišta.) Sam višak vrijednosti opet je uzrok interne borbe između posjednika glavnice, — ideal je industrijalaca i agraraca obranska carina, proti kojoj se bore trgovac i potrošitelj; agrarac sâm je opet protivnik burze, itd. — Ali se nikako ne množi glavnicu u štednji, već otmicom od nadničarske zasluge...

No imade još uvijek ljudi, koji tvrde, zemljišno gospodarenje nema kapitalističkog značaja! Zemljišni je prihod sasvijem identičan prihodu pokretne svojine, jer poljoprivreda nosi kao svako drugo industrijalno poduzeće kapitalističko obilježje, — i ona materializuje izvjesno vrijeme nenadoknadjenoga rada, — a obima je do viška vrijednosti. Označit ćemo slovom »V« višak vrijednosti, što ga stvara jedna čovječja radna sila; slovom »N« dio promjenljivoga¹⁰ kapitala ili isplaćenu nadnicu radne sile; to predstavlja količnik $\frac{V}{N}$: dio sveukupnoga viška vrijednosti. Ako je slovom »V« označena skupina vrijednosti, stvorena proizvodnjom; slovom »N« skupina promjenivog kapitala ili isplaćene nadnice, to postoji jednadžba

$$V = N \times \frac{V}{N}$$

što kaže da je skupina višaka vrijednosti jednaka produktu skupine promjenljivog kapitala i dijela viška vrijednosti. Mogli bi jednadžbi dati i ovu formu:

$$V = v \times \frac{N}{n}$$

riječima: da je skupina višaka vrijednosti jednaka višku vrijednosti produciranom od jedne radničke sile, pomnožen sa brojem radnika; — a za to što količnik $\frac{N}{n}$ predstavlja skupinu nadnice, razdijeljenu jedinicom nadnice, — ili broj radnika.

Kapital utjelovljuje svu količinu radnoga vremena ili svu količinu potrebnoga rada socialnoga društva, a ti su pojmovi njihove jednobitnosti radi jednaki i matematički među se djelivi. Čovječji rad nije samo utjelovljen u surovinama, strojevima i tvornicama industrijalne glavnice, već isto tako i u oranju, sjetvi, spravama, sta-

¹⁰ Marx razlikuje kapital stalne (constantne) vrijednosti i kapital promjenljive (varijable) vrijednosti. Prva vrsta kapitala ulazi u produkciju, ukazuje se u produktu, a da nije svoju vrijednost promijenila; takvi su predmeti konstantne vrijednosti n. pr. surovine. Potonja je vrsta ona, koja stvara višak vrijednosti, to je nadnica koja se također ukazuje u produktu, nu povećana za višak vrijednosti; — za produkciju dakle je od vrijednosti samo varijabla glavnicu, dočim je množina constantne glavnice irelevantna, jer čim više radnika, tim veći profit. — Politička je konsekvencija ovoga procesa progresivna akumulacija glavnice, koja se tim brže koncentrira u rukama pojedinaca. Jači kapitalista opet je uslijed slobodne konkurencije u stanju da uništi slabijega. Čim veće bogatstvo pojedinaca, tim veća koncentracija radnika oko istih, koji će, bude li kriza stacionarna, silom preokrenuti društveno obličje.

jama itd. — u kanalizaciji, gradjevinama itd. — Agrarne glavnice, kod kojih postoje isti uslovi kao što kod prve vrste glavnic a i što još više »zemljištni prihod ili renta«¹¹ poljoprivrede nadmašuje u velike profit mobilne glavnice uslijed jeftinoće radne sile. Ako su na zemljištu gradjevine, to je najam istih čista dobit glavnic e — koja je služila za izgradjenje gradjevine — a uz to plaća najamnik za spretan položaj zemljišta, što je uzrok onoj ogromnoj varijaciji cijene zemljišnoga grunta... U principu nema ni zemljišno proizvodjanje neprekoračive granice — kao ni industrija —, koju neograničenost imademo da razumijemo u relativnom smislu, t. zv. kvantitativnog odnosa prema ljudstvu, a to je značajno, jer podjeluje i — osobito velikim — vlasnicima zemlje, silan upliv na carinu, te su ti vlasnici manje više moćni opredijeliti cijene zemljišnih proizvoda i najma i uplivisuju tijekom na razvitak ili stagnaciju industrije. — Ali to je značajno, čega se dotaći htjedosmo, da je i ova vrsta dohotka — radjajuć vrstu viška vrijednosti — kapitalističkog karaktera.

Jasan nam je cilj i karakter svakoga poduzeća, ali to nije jasno Henry George-u, jer njemu je samo poljoprivreda kapitalistička. Henry George je veliki stilista, originalan, za to tolikog upliva, al je slab teoretičar; oponašatelji njegovi zaostaju daleko za majstorom, nose znak Kainov po vječnom zakonu svih tvornih i lijepih umjetnina, politike i socialnoga života: »da je opasno oponašati«, jer oponašanja pretjerivaju pogreške originala a zaboravljaju dobre strane njegove. — Hoće li se poboljšati stanje radništva, bude li odstranjen prividni uzrok nevolje? — Tvorničar bi rentu zemljišta plaćao iznimno državi, a prije ju je davao pojedinim vlasnicima zemlje, — ali radništvo bi nadalje bilo prisiljeno raditi za nadnicu premalenu za život; u tom ne vidjamo zapreka daljnem razviku kapitalizma, i nadalje bi ostalo bogataša i siromaka...

Hermann Bahr dokazuje poznatom oštrinom istu stvar sa marxističkog stanovišta u Pernerstorferovim »Deutsche Worte«. Bahr-u je stvar jednostrano rješenje socialnih ideja u korist mobilne glavnic e, jer bi veliki dio naroda štetovao pri ovakovoj reformi, jer umjesto mnogih vlasnika zemlje imao bi jednoga. Značajnost Bahrovog članka koncentrira se u misli, da je narodu — puku — boj između agraraca i kapitalista uvijek bio od sad manje sad veće koristi. Jednostrano rješenje krize — napereno proti jednom od tih razreda — mora da je štetno za narod; uslijed popuštanja poreza na temelju fakta, da je država posjednik zemljišnoga prihoda, nadnice bi pale za svotu poreznog popusta — i društvena kataliza opet ne bi preobratala stare socialne prilike obezbijedjujuć opstanak radničkoga svijeta...

Bahrovo umno kritizovanje ove jednostrane reforme rješavanja socialnog pitanja do sada nijedan nije mogao da pobije...

¹¹ Zemljištni je prihod višak vrijednosti poljoprivrede.

Henry George-ova je teorija moguće agitativno spretna, da se izrabi u boju proti vlasnicima zemlje i spahiluka, a što još pogubnije, teorija govori o »uzajamnom interesu« poduzetnika i radnika. Taj »rekli« bi agrarci, socijalizam Henry George-a imao bi vrijednosti za vremena, gdje je masa još bila potisnuta feudalizmom, — za vremena moćnoga upliva fiziokratije¹² — kad je buržoazija prvi puta uzdrmla život feudalizma, dakle u 18. stoljeću, gdje je n. pr. u Franceskoj absolutni kralj, svjetlovno i duhovno feudalno plemstvo posjedovalo $\frac{7}{10}$ neotudjivoga zemljišta čitave Franceske, a uz to bijahu prva dva staleža oprostena od plaćanja poreza, a opterećeno bijaše građanstvo, seljak u opće, sveukupni treći stalež. Jedna od prvih zadaća revolucije od 1789. bijaše razdioba konfisciranih kraljevskih i feudalnih dobara; tim činom uvedoše na novo u državni sustav parcelno vlasništvo; nikada moguće u povijesti ne bijaše toliko prilike, do li u ono vrijeme, pretvoriti sveukupno zemljište u državno vlasništvo, davši tijem podlogu ekonomskoj jednakosti, na čijem bi se temelju moglo govoriti i o drugim idealima; no zastupstvo bijaše odveć buržoasko, koje je to prepriječilo . . .

Po Henry George-u zemljište je svačije i svaki pojedinac imade na nj prirodno pravo, kao što pravo disanja! Ali kapital mu je svetinja, — »ovaj se mora« takodjer uslijed zakona prirode umnožavati uslijed reprodukcije prirodnih sila koncentriranih u materiji, što producira glavnice. Je li oranica direktni proizvod naravi? — A gradjevine? — Uplivom čovječje volje i nužde radja oranica plodovima potrebnim za život — a isti uzroci djelovahu i u drugom slučaju, jer je spoljašna priroda stacionarna, dočim je čovječja djelatnost progresivna i uslijed nje možemo djelovati na oblike prirode; zemljište kao takvo vrijedi samo u slučaju, kad je na nj potrošen rad. Odkrićima raste poljoprivreda u velike i ne samo to, već sama pomagala moderne agronomije dokazuju temeljito i reproduktivnost zemljišta. Gdje je uzrok da se baš društvo proti jednom privrednom udruženju bori, a da nadalje, — što je još više — jača moć druge lige? Potištene te klase bore se istodobno proti svakom ekonomskom pritisku, te će svu krizu istodobno riješiti uništenjem konkurencije i nadničarenja industrialnih i agrarnih radnika. Te zajedničke težnje svijuh, ekonomski prisiljenih da se udružuju, posljedak su materialne neophodnosti, teže za otstranjenjem svakoga pritiska individualne svojine i vjere u svemoć novca . . . Već je Aristotel¹³ rekao: nema druževnije životinje do čovjeka; druževniji je od pčele i svijuh drugih životinja; a Darwin veli: svako se društvo

¹² Fiziokratski sistem smatra poljoprivredu za podlogu blagostanja, što omogućuje ne samo opstanak samim ratarima, već uslijed dovoljne produkcije obrđava i obrtnu privredu. Naglavniји i otac fiziokrata jeste François Quesnoy (1694.—1774.)

I slavni isusovac Rugjer Josip Bošković (1711—1787.), filozof, astronom i fizičar bijaše fiziokrat. Vidi: Život i ocjena djela R. J. B. „Rad jugosl. akad.“, 87, 88, 90., god. 1887.—88.

¹³ Aristotel, Politika, knj. I. gl. 2.

osniva na diobi rada, a uzajamnim radom savladujemo prirodu. Što je veća dioba rada, to je veća i sjajnija budućnost i ono što nazivljemo višjom duševnom kulturom. Život je organskoga bića produkt uzajamnoga rada milijuna atomnih stanica, koje to biće stvaraju; a ustroj našeg društva direktan je ili indirektan produkt našeg rada... Individualistička borba uništuje humanitetska čuvstva; napredujuća solidarnost radja »altruizam«, koji će liječiti rane razlučivanja, potekle s diobe rada. Solidarnost leži u osviještenoj radnoj masi, ta će odstraniti i agrarnu i industrialnu privredu individua, koja je porijeklo svojine zemlje i glavnice, — a svojina stvara prihod! (Nastavit će se.)

Желећи према својој задаћи унапредити нашу књижевност, расписује овиме „МЛАДОСТ“ свој први

НАТЈЕЧАЈ

за најбољу новелу из народног живота.

Мало али добро! Само пет страница нашега листа и не више, нека буде опсег новеле, што ју пише здрав младеначка крв, а не црнилом замазано перо, да се што више осјети зрак свјежа живота, него ли прах писаћег стола и фолијаната естетике. Тко мисли, да је жив и тко ћути, да што зна, нека нам се покаже — не ћемо жалити труда да читамо.

Чија новела буде најбоља, наградит ће се са 50 (сл. педесет) фор. Додуше мало, али праведно! — За остале добре радње придржаје си уредништво право, да их смије уз обичајни у нас хонорар у „МЛАДОСТИ“ одштампати.

Рукописи и имена писаца под истом ознаком нека се доставе управи „МЛАДОСТИ“ најкасније до првога ожујка г. 1898. Резултат натјечаја и награђена радња објелоданити ће се у 7. броју „МЛАДОСТИ“.

Беч, у просинцу 1897.

УРЕДНИШТВО.

O TELEPATIJI.

Piše

DR. GUSTAV GAJ (Jaska).

(Nastavak.)

Najjednostavnija vrst takove mentalne sugestije jest, da si agenat nariše čvrstim potezima na artiju, a da to percipienat nikako ne vidi, kakovu jednostavnu sliku, te se stavi za ledja percipientova, koj će na papiru narisati prvu sliku, koja mu se u pameti odrazi.

Dok se ne nauče obje osobe na koncentraciju misli, bit će naravno neuspjelih pokušaja.

Reprodukovat ću ovdje nekolicinu takovih eksperimenata:¹

1. Izvorna slika

g. Guthria

bez doticaja

1. Reprodukcija

gospojice Edwards.

2. Izvorna slika

g. Guthria

bez doticaja

2. Reprodukcija

gosp. Edwards.

3. Izvorna slika

g. Guthria

bez doticaja

3. Reprodukcija

gosp. Edwards.

4. Izvorna slika

g. Guthria

uz doticaj

4. Reprodukcija

g. Relph.

¹ Iz djela: Phantasms of the living.

5. Izvorna slika

gosp. Turneya

bez doticaja

6. Izvorna slika

g. Birhalla

bez doticaja

7. Izvorna slika

g. Hughesa

bez doticaja

5. Reprodukcija

gosp. Relph.

6. Reprodukcija

gosp. Relph.

7. Reprodukcija

g. Edwards.

Iz vlastita iskustva:

8. Izvorna slika

dra. Gaja

bez doticaja

9. Izvorna slika

dra. Gaja

bez doticaja

10. Izvorna slika

konjska glava

dra. Gaja

bez doticaja

Na upit što li je htjela narisati uzvratilo: k o n j a.

11. Izvorna slika

dra. Gaja

bez doticaja

8. Reprodukcija

njegove supruge.

9. Reprodukcija

njegove supruge.

10. Reprodukcija

njegove supruge.

11. Reprodukcija

njegove supruge.

Osim misli i slika mogu se i osjećaji prenijeti, naročito osjećaji ukusa, mirisa i opipa.

Agenat uzme neopazice malenu dozu stanovite substancije u usta, prime ruku percipienta, te mu isti ima da kaže ime dotične tvari ili bar ukus.

Takove su pokuse uz vrlo povoljan uspjeh pravili g. Guthrie, Myers, dr. Hyla Greves, g. dr. R. C. Johnson i dr.

U Liverpoolu eksperimentovahu od studenoga 1884. do srpnja 1885. gg. Guthrie, prof. Herdman, dr. Hicks, dr. Hyla Greves, Johnson, član aziatskog učenog društva gosp. Bichall i gdjica. Redmond u pogledu prenosa boli.

Od 20 pokušaja pogodi u 10 slučajeva gospojica Redmond tačno mjesto boli (što ju osjećāše agenat), u 6 slučajeva bila je oznaka malo ne tačna, a u ciglom jednom slučaju bje odgovor pogriješan.

* * *

Držim, da je ovim eksperimentima nedvojbeno dokazano, kako se može intenzivna misao, upravljena na koju osobu, prenijeti na istu bez ikakova doticaja, znaka, riječi ili pisma.

Kako se iz gornjih slika vidi kušao sam i sâm u tom pogledu eksperimentovati, te su mi pokušaji uspjeli.

Kad sam pako bio pročitao gore citovano djelo o telepatiji t. j. u studenom 1897., pokušao sam jedne večeri, a da svojoj supruzi nisam prije ništa o tom kazao, da prenesem na nju stanovitu koju misao. Ona je u taj čas bila zabavljena oko našeg djeteta, a ja ju počeh neopazice fiksovati misleć u to, da popije čašu vode.

Dokora se uznemiri, digne glavu, te opaziv, da ju fixišem, reče mi: »Ti nešto hoćeš«. — »Da«. — uzvratih »želim, da na tebe svoju misô prenesem«. »Ti želiš, da vode pijem« bje njen precizan odgovor. »Pogodila si«. — uzvratih iznenadjen.

Nastavih pokušaj. Pomislih da poljubi moju fotografiju viseću na zidu, a za čas mi supruga rekne: »Ti želiš, da poljubim tvoju fotografiju«.

Sad pomislih, da uzme sa zida fotografiju naše kćerke, te da mi ju donese, da ju poljubim.

»Ti želiš, da poljubim sliku Vandičinu«,¹ bje njen pogriješan odgovor.

Moram istaknuti, da ovakovo intenzivno mišljenje vrlo umara, pak je s toga naravno, da je kod posljednje sugestije bila intenzivnost moje misli jur oslabljena, pa tako nije misao mogla u svojoj cijelosti preći na percipienta.

Tom prigodom se sjetih, kako sam jur prije više od godine dana, čitajući o posthipnotskim mentalnim sugestijama, nekolicinu takovih uspješnih pokušaja sa svojom suprugom proveo, od kojih ću da navedem

¹ Ime naše kćerčice.

jedan, koj mi se sa raznih stanovišta čini najinteresantnijim. Baveći se okultnom literaturom naišao sam vrlo često na opis, kako su starovjeci sazivači duhova, da se zaštite od pogibelji pred zlim duhom, oko sebe označili (idealni) krug, koj je bio kao magična ograda, preko koje nije navodno mogao nijedan duh da prodje.

Da se osvjedočim ima li to njihovo mnijenje kakovu podlogu, magnetizovah svoju suprugu (kojoj o svom naumu niti slovca ne spomenuh), te prije nego li ju probudih, označih rukom oko sebe krug, intenzivno misleći, da neće moći, kad se probudi, — dokle joj to — bilo mislima, bilo riečima — ne dozvolim, — preko toga idealno označenog kruga, da prodje.

Probudiv ju, pozovem ju, da me poljubi i ona podje do mene, al došav u blizinu od nekoliko centimetara, trgne se, kô da se je u nešto lupila i pogledav ustrašeno i začugjeno, pokuša da s druge strane do mene dogje, al istim uspjehom ili bolje rekuć neuspjehom.

Vidivši ja na to, kako se je nekako zbunila, zasramila i ustrašila, dozvolih joj u mislima, da predje preko okruga i rekoh joj: »što to radiš, zašto li me ne poljubiš?«

Nekim ustručavanjem pokuša po treći put da dodje do mene i sada joj odista podje za rukom, što ju očito razveseli.

Upitah ju, što li je oko mene obilazila, na što mi ona reče, da će mi kazati, al da se srami, jer se boji, da ju ne držim ludom.

Na moju ponovnu pobudu, priopći mi, kako je prvi i drugi put, kad se je na nekoliko centimetara k meni približila, glavom i tijelom lupila kao u nekakovu nepomičnu, tvrdu kao drvenu ogradu, koja joj je apsolutno zapriječila, da dodje posve do mene. Naročito ustvrdi, da ju je dotični udarac i zabolio.

Vidim kako se je mnogi od štovanih čitalaca, pročitav ove retke, nasmješio, gdjejoki dapače naljutio, što se usugjum ovakovim izmišljotinama zalugjivati ga, al mene tješi uvjerenje, da istina mora pobijediti, a njena će me pobjeda opravdati.

Prije nego li se upustim u navagjanje slučajeva spontane telepatske manifestacije, t. j. slučajeva, gdje si agenat nije svijestan svog telepatskog djelovanja, niti percipienat takovo očekuje, navest mi je prelaznu vrst telepatskih fenomena, gdje agenat nastoji, da prouzroči telepatski učinak, dočim percipienat o takovoj namjeri agentovoj nije informiran.

Poznato je, da se i Tesla i Edison bave mišlju, kako bi eksaktno-znanstvenim načinom prenašali misli s jedne osobe na drugu t. j. oni nastoje, da izume stroj takove vrsti, a fenomeni, što ću ih sad da navedem, dokazuju, da taj fenomen kao faktični prirodni pojav jur postoji. O tom ne ima dakle dvojbe, da su ovim veleumima poznati telepatski fenomeni, jer čovjek može samo ono nastojati da izumi, što zna, da je po prirodnim zakonima moguće ili bolje rekuć, za što drži, da je moguće.

Elektriciteta i vrcanje električnih iskara postojalo je prije leydenske boce i umjetnog ili znanstvenog proizvodjanja elektricitete, pa tako i postoji i mora postojati prenos misli u naravi, da bude moguće znanstveno taj problem riješiti.

Slijedeći slučajevi, što ih iz množine u okultnoj literaturi navedenih, reprodukujem, dokazuju, da odista postoji ne samo nesvjesno, već i svjesno prenašanje misli među udaljenim i eventualno raznim materijalnim preprekama rastavljenim osobama, pa prema tomu da je Teslino i Edisonovo nastojanje moguće. Rev. John Lawson Sisson, rektor u Edingthorpu, North-Valsham, opisuje slijedeći eksperimenat, što ga je na nekoj nevjerujućoj gospodji izveo:

Kod večere u prijateljskoj kući, naložih u mislima gospojici Cooke, da neće moći ispiti čašu vina, što si bje natočila. Ona odista podiže nekoliko puta čašu, da ju ispije, al svaki put metne čašu opet na stô. Na moj upit zašto li ne pije, odvratila mi: »Pit ću, kad mi vi jednom već dozvolite.«¹

Gospojica F. L. S., kuzina g. Henrija Thompsona, sjedjaše jednog dana u knjižnici, kad li joj dogje za njezino pojimanje čudnovata, intenzivna želja, da svog kuzena poljubi. On je sjedio na drugoj strani dvorane. Ona želju svlada, a kasnije joj priopći g. H. Thompson, kako je pokušao, da joj sugeruje, te ga poljubi, nu da mu to nije pošlo za rukom, na što mu ona prizna, kako je tu sugestiju osjetila.²

Gospojica Verity pisala je slijedeće pismo S. H. B-u: »Što ste u srijedu u večje izmegg 10 i 11 sati mislili. Nikako ne mogoh, da ostanem u sobi, jer mi se je činilo, kao da me vi mišlju silite, da idem gore, te nešto na toaletnom stoliću metnem u red. Ne znam što, nu uvjerena sam, da ste vi nešto na mene mislili. Bilo mi je, kao da ste vi sam ovdje.

Dotični je pako gospodin u označeno vrijeme živo mislio, da dotična gospojica na pomenutom stoliću pomakne fotografiju gosp. G-a.

Čitao sam u okultnoj literaturi više sličnih eksperimenata, pa sam prije nekoliko dana i sam kušao, da takav fenomen izvedem.

Bilo je to mjeseca studenoga u noći od jedne subote na nedjelju. Mišljah živo, da me neka gospodja, stanujuća pol kilometra daleko od moje kuće, vidi, kako stojim pred njezinom posteljom.

Tek u ponedjeljak sastah se s istom i ona mi reče: »Ah, gospodine, sanjah o vama!« Upitah, nije li to možda bilo u noći od subote na nedjelju, a ona to potvrdi time, da je sanjala, kako sam došao u njezinu kuću da spavam, a ona mi je svoju postelju za ležište spremila.

Ne ima o tom dvojbe, da je izmedju sna i moje misli neka sličnost, nu nije isključena mogućnost čudnovata slučaja, čija vjerojatnost postaje tim manja, čim se više ovakovih slučajeva konstatirše.

¹ Phantasms of the Living. Str. 78.

² Ibidem. Str. 82.

Neke noći (prije 4 godine) sanjah u Novom, da sam neku lijepu gospojicu poljubio, te joj drugi dan rekoh, kako sam uvjeren, da je noćas sanjala o meni, da je poljubih.

Ona me začudjeno pogleda, nijekajući u početku, al konačno ipak prizna, upitav me, kako li sam to mogao saznati, kad ona nije nikomu san priopćila.

Naravno, da ovaj potonji slučaj spada u red nesvjesne telepatije.

Nisi li štovani čitaоче opazio, da su osobe, s tobom vezom simpatije spojene, često počele baš o onom govoriti, na što si upravo mislio?

Nisi li zamijetio, kako si se, pomisliv slučajno na neku osobu, — češće osobu, koju možda godine nisi vidio, — doskora s njom sastao?

Ne događja li se vrlo često, da pred nama osvane iznenada baš ona osoba o kojoj govorimo? Tà poznata je i odnosna hrvatska poslovice: »Mi o vuku, a vuk na vrata«.

Nisi li opazio, kako si često zadubljen u misli, nenadano a bez svakog zamjetnog razloga, okom na neku tačku svrnulo i sreo se sa pogledom osobe baš te sa te tačke motreće?

Koliko li je puti to vrlo neugodno za jednu ili drugu osobu — često i obratno.

Nisi li čuo, kako li se u velikoj masi, koja počinja bilo s kojih razloga nedjela, događja da i najbolji, najmirniji, najdobročudniji inače čovjek počini teško zločinstvo, dapače bestijalan čin!

Ne znaš li iz povjesti, kako u takim prilikama baš žene, koje su notorno osjetljivije za mentalne sugestije, najviše bjesne?

Sjegurno si i sam opazio, da svi ti, i mnogi drugi slični, a do-sele nepojmivi pojavi dokazuju opstojnost mentalne sugestije, da su uz dokazanu opstojnost iste, posve naravni i nužni njeni posljeci.

(Nastavak slijedi.)

L I S T A K.

SLOVENSKO GLEDALIŠČE. Dočim stojita slovenska proza in poezija na primeroma jako visoki stopinji, dočim so pesni Prešerna, Jenka, Levstika, Cimpermana, Gregorčiča, Aškercica, Cankarja, Zora in Aleksija Nikolajeva po svoji vsebini, izvirnosti in zunanji obliki take, da morejo stopiti Slovenci brez strahu v vrsto modernih svetovnih literatur, dočim je dospela slovenska novelistika in slovensko romanopisje po zaslugi Jurčiča, Stritarja, Kersnika, Tavčarja in nekaterih »novostrujnikov« do tolike popolnosti, da se Slovenecem kar nič ni treba skrivati pred Nemci, ostala je slovenska dramatična književnost še doslej docela nerazvita. Razen nekaterih preprostih poskusov in neokretnih »knjižnih dram« ne premorejo Slovenci ničesar, s čimer bi mogli stopiti pred svet. Kje tiči temu vzrok? — Res je pred vsem, da Slovenci nimajo — v nasprotju s Hrvati ali Srbi — n i k a k i h j u n a k o v, za katere bi se mogli dramatikogreti; Slovenci nimajo v svoji zgodovini nobenih svojih kraljev, knezov, vojskovodij in plemenitnikov, ki bi podali dramatiku s svojimi dejanji poetičen sujet. Razen turskih navalov, reformacijskih nemirov, francoske okupacije in kmetskih uporov ne pozna slovenska zgodovina nikakih znamenitih dogodkov. Tekom omenjenih viharovnih prizorov pa so igrali Slovenci vedno le pasivno ulogo, vedno le ulogo nakla,

nikdar ne kladiva. Njihovi vodje so bili redno tujci, navadno Nemci. Zgodovina Slovencev je zgodovina izrabljenih, kulturno zanemarjenih hlapcev, ki so poznali do nedavnih časov le troje »vzorov«: Boga, cesarja in — želodec. Igrača nemških plemičev ali duhovščine so bili Slovenci do l. 1848. Čudno torej ni, da stika pisatelj brezvspešno za junakom, katerega bi mogel postaviti na gledališki oder v ponos in navdušenje sedanjemu rodu . . . Navzlic vsej zgodovinski ubožnosti Slovencev pa bi mogla krepka dramatična individualnost vendar — le izkresati iz pustega kamena iskrico, bi užgala srca. Primož Trubar, Jurij Kobila, Kacijanar, Herbat Turjaški, grof Ureh, Veronika Deseniška, Vodnik-Coiz, Rokovnjači, kmetski puntji . . . to so vendar imena, ki bi mogla postati sreda prav znamenitim narodnim dramam, ako bi jim bil oče dramatičen talent. Žal, da tega Slovenci nimajo, in tako ostanejo še te pičle snovi mrtve in neizrabljene. — Toda — poreče kdo — če Slovenci že ne morejo imeti zgodovinskih dram, zakaj jim ne napišejo njihovi mnogoštevilni in nemalo nadarjeni pisatelji socialnih, društvenih, iz sočasje zajetih dram? Saj se vendar v Slovincih prav tako ljubi, sovraži in greši, kakor n. pr. v Francozih; saj poznajo i Slovenci politične, družbinske in družinske žaloigre in slovenski

proletariat ima prav iste bolezni, kakor n. pr. dunajski. In slovensko filistarstvo izziva prav tako k satiri in veseloigrji, kakor rusko! Skratka: slovensko društveno življenje ponuja prav toliko hvaležnih snovij dramatičnemu pisatelju, kakor katerokoli drugo, — in vendar, zakaj nimajo Slovenci še prav nobene drame? — To je vprašanje, o katerem bi bilo možno napisati obširno in zanimivo, pa tudi hasnovito obravnavo. Tu se omejimo le prav kratko na konstatiranje — menda — glavnih vzrokov.

Prvi je pasivnost narodnega značaja, ki nagiba bolj k refleksijam in govorjenju oziroma pisanju, kakor k odločnemu delovanju. Slovenec je miren, tih, ponižen, skromen, ki ne ljubi velikih strastij, hrupnih dejanj in dramatičnih nastopov. Kot kmetovalen narod živí bolj notranje kakor zunanje; njegova krv vskipi le redkokdaj, a še takrat le za hip. Tekom vekov se je privadil trpljenj, razočaranj, izdajstev in sramočenj tako zelo, da ga ne vznemiri skoraj nič več. Ko divja v srcih drugih, tudi sorodnih narodov najgloblja bolest, najdivjija jeza in največja strast, ko škrtta ves svet z zobmi in bije okoli sebe, tedaj je v Slovincih na zunaj mirno in idilično pokojno. Po glavi mora skakati Slovincu nesreča, da vzdihne ter zarohni na glas! Da v takem narodu ni »junaških« značajev, kdo se temu še čudi? — Drugi vzrok ubožnosti dramatičnega sloven. slovstva pa je nedostatek gledališč. Jedva par let imajo Slovenci v Ljubljani vsak teden 2—3 predstave, prej so imeli k večjemu vsak mesec diletantsko predstavico;

»Krojač Fips« in »Mlinar in njegova hči« pa sta bila najpriljubljenejša. Slovenski pisatelji niso dobivali od nikoder navduševanja, a nikjer se nisu tudi mogli ničesar naučiti. V velikih mestih dobiva pisatelj vsak čas novih idej, novih spodbudil, novih sredstev vedno napreduje, se lika, bistri, uči vsak dan si pridobi kaj umetniških nostranjih in zunanjih, pripomočkov — slovenski pisatelj, ki ne vidi nigdar prave drame, resničnega igralca, umetnika, pa je navezan le na se in na čtivo. Posledica temu so tehnično okorno skrpane »knjižne drame«, ki se morda lepo bero, a na odru ne vspevajo. — Velik vzrok, da Slovenci nemajo dramatičnega slovstva, je tudi ta, da ne premorejo skoraj nobenih svojih igralcev-umetnikov. Diletantje, ki šivajo po dnevi črevlje ali hlače, ki čez dan prodajajo gumbe in kravate, ali pa delajo bukete, taki diletantje igrajo zvečer na slovenskem odru. Da nedostaje tem ljudem i čuta i duha, i okusa i tehnike, to se razume. Taki igralci moraju pokopati najvzornejše delo, ako je igrajo le dvakrat. Slovenci v svoji masi še nedavno nisu vedeli, kakšen je resničen domač umetnik na odru, kakšne vžitke more imeti človek v gledališču, — ne, slovenski narod toga ni poznal, in le maloštevilna je inteligenca, ki se je vsaj tekom svojih akademičnih let intenzivneje zanimala za veliko dramatično umetnost. Le sence, spake, karikature vidi sloven. pisatelj na domačem odru, nauči pa se ničesar. Da bi imel posebno veselje pisati za take

za oha ch. Sn, X

Gruha; Spornu: na Ahticea!

»umetnike«, kdo more to pričakovati? — Končni a izredno važen vzrok nerazvitku sloven. drame pa je dejstvo, da premorejo Slovenci jedno barem gledališče, t. j. ljubljansko. Posledica temu je, da se morejtu igrati slovenske drame le v Ljubljani; ljubljansko občinstvo je jedin kritik, kar propade v Ljubljani, propade za vse Slovence. Drugih narodov dramatični pisatelji vprizore svoja dela na mnogih gledališčih. Ako je propadel tak pisatelj na Dunaju, žanje uspeh v Berlinu — ali v Hamburgu ali v Lipsiji — ali v Gradcu, ali v kakem drugem nebrojnih nemških mest. Pri Slovincih je izroččen pisatelj Ljubljancanom na milost in nemilost, apelacije na kako drugo občinstvo ni nobene. Tak isto pa se zatře še tisto malo dramatičnih začetnikov, ki bi se sicer razvijali in izpopolnjevali že v kali. Tako se je godilo dr. Vošnjaku, prof. Funtku, Pircu, Borštniku in drugim, ki so po jedni dveh izjalovljenih poskusih popustili vsak nadaljni napor.

To bi bili samo glavni vzroki, a je izvestno še mnogo drugih, manjših, toda važnih.

Par let sèm imajo Slovenci svoje lepo gledališče, imajo tudi že par dobrih igralcev Čehov in Hrvatov; par let sèm veje krepkejša sapa po polju slovenske književnosti. Mnogi lepi in zdravi talenti so nastupili ter — kar čez noč — obudili največjo pozornost. Vsi ti mladi literati žive većinom v duševnem središču Avstrije, ob viru avstrijske kulture, na Dunaju. Odonodol pričakuje sedaj slovensko gledališče mnogo. Naj bi novostrojniki obračali vso svojo pozornost

na neizorano polje slovenske dramatike, kjer se jim ponujajo največje zasluge!

—v—
[Gruha, Spornu]

HRVATSKO GLUMIŠTE Prva predstava hrv. dramske škole (1. veljače). — O tome nema sumnje, da svatko, kome je stalo do hrv. dramske umjetnosti, poslije ove predstave nekako vedrijim pogledom gleda u budućnost njezinu. Bilo je vremena — a nije tome baš davno, što ih je nestalo — kad su tu budućnost prepuštali posvema na volju slučaju i sreći pojedinaca. Današnja uprava našega glumišta je vidjela, da je taj položaj vrlo nesiguran i da bismo se nekoga dana mogli posve nenadano naći u neprilici. Ona je osnovala dramsku školu, pobrinula se za podmladak, a danas već može javno vidjeti, da joj trud ne će biti uzaludan.

Predstava sama nije bila savršena. Kod ljudi, koji prvi ili drugi put glume pred širim općinstvom, pojmljiva je ona uzrujanost, koja čini da je govor mjestimice prebrz, drugdje opet prepolagan, glas nesiguran i neobičan, kretnja neopredijeljena ili nespretna. Ali uzrujanost kao da te večeri nije ostala samo na pozornici. Ona se polagano spuštala u gledalište i počela se hvatati i gledaoca. U tome raspoloženju čutjeli smo nekako bliže osobama na pozornici. Njihov način mišljenja, njihova radnja postajala je za nas shvatljivijom, nego li to biva često kad gledamo pred sobom gotove glumce. Onaj govor, čas prebrz, a čas prepolagan, činio nam se govorom, kojega uvijek susrećemo u životu. One neopredijeljene kretnje — ja-

mačno se je mnoga od njih drukčije uvježbala u školi, nego li smo vidjeli one večeri — i onaj neobični glas kao da nam je kazivao stvari, koje su nam pružale dublji pogled u nutarnji život osoba, koje rade na pozornici. Pribrojimo li k ovim časovitim stečevinama i trajni dobitak, onaj zdravi duh realizma — rekao bih Dimitrijevićevoga realizma, — koji provijava mladom družbom, pomislimo li, da su uloge bile čestito naučene, a izgovor čist i korektan, postaje nam jasno ono, što smo čutjeli svi kod ove predstave: da će se u ovome podmlatku okajati mnogi teški grijeh naše stare garde.

Glumila se ponajprije Scribe-Legouvéova vesela igra »Borba gospogja«. Goficu Antreval glumila je ggjica Vavrova. O finoj i plemenitoj igri ove gospogjice dalo bi se pisati mnogo. Čovjek u opće teško vjeruje da je ona početnica, tako potpuno i zaboljeno je njezino shvaćanje ove uloge. Imade u njezinoj igri momenata (prizori s Leonijom: prikriveni ljubomor i prigušena strast), koji pokazuju upravo umjetnički studij uloge; to su momenti, na koje čovjek ne zaboravlja tako lako. — Ggjica Konradova glumila je Leoniju dobro. Moguće je, da joj uloga nije dopuštala, da pokaže nešto, što bi bilo iznad običnih produkata ove ruke. — Gospodin Bach se je istaknuo osobito svojim slobodnim kretanjem na pozornici, te slobodnim i originalnim shvaćanjem svoje uloge. Fijanova uloga (Grignon) izgledala je u njegovim rukama onako, kako bi je glumio Drag. Freudenreich, kad je vrlo šaljive volje. Valja samo spomenuti, da

Fijanova elegancija kod toga nije pošla po zlu. — Svojim mirom i ozbiljnošću pokazao je gosp. Štefanac (Baron Montrichard), da u njega imade valjane podloge za uloge, kod kojih je to potrebno. Kretnje njegovih ruku nijesu estetične. — Gosp. Prejac je bio ljubavnik (Flavigneul), ali ljubavnik »sramežljiv«. Čini se, da ta pogrješka leži u sferama, u kojima nije u vlasti g. Prejca da ih ispravi. Svakako je kraj toga njegova uloga izgledala ponešto nevjerovatna. — Gg. Raić i Horvatić nijesu imali zgrade da se istaknu.

Druga tačka predstave bila je Prémaryeva vesela igra »Doktor Robin«. Ova zastarjela šala bila je stavljena na repertoire ove večeri očevidno samo za to, da učenici dramske škole uzomgnu na njoj pokazati svoje lošije strane. Jedini je g. Prejac mogao pokazati obratno. Kao Garrik nije bio dođuše ni bolji ni gori nego li kao Flavigneul, ali je za to bio upravo izvrstan kao doktor Robin i kao »pijani« Garrik. — G. Štefanac bio je vrlo nehajan otac, koji je samo hinio da ljubi svoju kćer, što se sasma protivi ulozi. — Ggjica Konradova (kao Mary) izgubila se je u pustoj patetičnoj deklamaciji, što je kraj ovakove uloge sasma pojmljivo i zbilja bi se htjelo vrlo jake volje i posve samostalnoga shvaćanja, kad bi se iz ove uloge htjelo učiniti štogod bolje. — Ni gosp. Raić nije se snašao u svojoj ulozi. Nego pokazao je taj gospodin svakako, da imade u njega dara za uloge ove vrsti. Samo: manje patosa! — Najgore kod svega je prošla ggjica Gizela Šramova. Njezina posve suvišna uloga dala joj je prilike,

da pokaže jedino, kako bi ona imitirala glas stare, pedantne usidjelice, a to je zbilja malo, vrlo malo.

—ε—

ZACCONI-ŽELAZOWSKI. Dugo su napram glumcima vladale u svijetu, a osobito u nas neke čudne pred-sude. Ljudsko im je društvo dugo uskraćivalo određeno mjesto među staležima. Ne ćemo kazati, da oni tome nijesu štošta doprinijeli, no ima se uvažiti i njihov položaj, prema kojemu im se mnogo upisivalo u grijeh, što se drugim umjetnicima opraštalo, dapače dozvoljavalo. Danas istražena je historija i razvitak glumačke umjetnosti, i ona se isto onako kritički promatra kao sama dramatska književnost.

Glumačka umjetnost ne ostavlja iza sebe ni pisanih ni slikanih direktnih tragova, ona djeluje u momentu; čim je glumac nešto odglumio, njegovo je djelo prestalo da bivstvuje, ono ostavlja u duši gledalaca tek neki dojam, osjećaj, neku uspomenu. Ako je u opće namijenjeno umjetnosti da djeluje, to je pogotovo namijenjeno glumačkoj umjetnosti. Ostale grane umjetnosti mogu računati ipak i na budućnost, glumac može da računa samo na sadašnjost. Ako tražimo od ostalih umjetnosti, da nam vazda podaju nešta nova, nešta svježega, neku izmjenu, ako tražimo od njih da budu odraz sadašnjeg društva, sadašnjeg duševnog i kulturnog života, tada moramo da to u još većoj mjeri tražimo od glumišne umjetnosti. Kao što ima literatura razne faze razvitka, tako ih ima i glumišna umjetnost. I glumac mora da svojom umjetnosti daje izraza težnjama svoje dobe. Prema tome možemo da i u glumačkoj umjet-

nosti označimo razne epoке, koje su se razvile razmjerno sa razvojem samih struja u umjetnosti. Tako se je iz hladnoga klasicizma, iz šablonskih stalnih pravila, postavljanih od teoretičara estetika na temelju dobrih djela prošlosti, prešlo u romanticizam, u kome se je umjetnost otela spona i nastojala tražiti svoje građivo u prošlosti, u mašti, a priudesivši ih prema subjektivnim nazorima i nagnućima. Tako se je prešlo u realizam, traživši sujete prikazivanju u ozbiljnom životu, prikazujući općeniti značaj srodnih vrijednosti i pojava, neki dojam i obilježje. Dublje istraživanje i orisavanje pojedinih predmeta i pojava dovelo nas do naturalizma, upoznavši pako u najtanje tančine same predmete a podavši im u život neko stanovito preneseno znamenovanje i smisao dogjosmo do simbolizma. Prema tim strujama u umjetnosti u opće razvila se i glumačka umjetnost.

Realizam i naturalizam osnivaju se na proučavanju života. Realizam teži da stvori tip, da prikaže općenitosti, a naturalizam ili verizam nastoji da iznese neki individuum u svim detaljima; realizam slaže iz više srodnih pojava jedan treći pojav, po tom je više pod uplivom piščeve mašte, a naturalizam se temelji na analizi, na iskustvu, na eksperimentu; realizam crta, pa je po tom jasan, prijegledan, a naturalizam slika, pa je po tom življi, puniji.

Glavnu razliku izmedju Zacconia i Želazowskoga (svakoga smo vidjeli ove sezone u Zagrebu u četiri večeri) mogli bi odrediti ovako: Prvi je naturalista ili kako vole Talijani verista, a drugi je realista. Zacconi ne stvara tipove, njegovo

detailiranje je sasvim individualistično; on nam to sam priznaje. Smrt junaka proučavao je u tami, Osvalda u »Sablastima« u bolnici, u Keanu je za cijelo iznio dio svojih uspomena, a u »Tudjem kruhu« pogotovo da ima pred očima stanovit model. Zacconi prikazuje jednog čovjeka, a Želazowski crta jednu klasu ljudi. U Zacconia vidimo fizične boli, vidimo patologiju, u njega imade više živosti, uzrujanosti, a u Želazowskog više mira, ali dublje duševne boli. Zacconi djeluje na nas silnom plastikom već u onom času, kada ga gledamo, on nam je jasan, a Želazowski nam ostavlja na prvi mah neku prazninu, i tek ga kasnije osjetimo kako je prikazao duboku jednu bol. Zacconi naliči Zoli, koji djeluje svojim veličajnim nagomilavanjem pojedinosti, ali koji i umara, a Želazowski je sličan Ibsenu, koji nam pokazuje duboku tragiku običnoga života običnim riječima, koje djeluju tek onda, kada se dovoljno uživimo u situaciju. To se opaža kod »Hamleta«. U monologu »Bit il ne bit...« Zacconie su oči razkolačene, poplašene, krvave, ludjačke, izraz mu je lica bolesnički, strašan, kretnje grčevite, mišice napete; on djeluje na naše živce; Želazowskijeve oči bulje u svijet više zamišljeno, nekako tromo, mutno, satrto, kretnje su mu oble, ljenive, on nije ni malo strašan kao Zacconi, on je više bolan.

A ipak obojica prikazaše Hamleta po modernom shvaćanju, po shvaćanju našega vremena.

Čisti naturalizam, sam još nije sposoban da nam poda veliko umjetničko djelo, a tako biva, da uvijek ni Zacconi nije velik umjetnik. Manjka mu koji puta duša,

kao što čistom naturalizmu u književnosti ideja i cjelovitost. A ipak treba da se umjetnost bavi i oko duše čovječje. Cjelovitost uzdrži Zacconi time, što nam prikaže jedan jedinstveni individuum, a Želazowski, što nam prikaže jednu jedinstvenu dušu. Ali kako treba da si realista što šta nadopunjava maštom, tako zavadja i Želazowskoga koji puta na teatralnost. Često se može kazati, da Želazowski premalo pozna svoje junake, a Zacconi da premalo čuti sa svojim junacima. Ali kada kod ovoga probija duša, a kod onoga djelovanje duše na tijelo, tada su oni upravo silni i veliki umjetnički geniji.

Želazowski i Zacconi označuju dvije etape u glumačkoj umjetnosti. A danas se opažaju već počeci još daljega razvoja prema vremenu. Glumačka se umjetnost razvija prema drugim umjetnostima, i ona će u buduću donijeti još mnogo zanimiva. Ali kao što kritika prati i proučava razvijanje i djelovanje drugih umjetnosti, mora da prati i glumačku, tim više, što je njena važnost i veća nego li se misli. Glumište direktno djeluje na puk, koji si u njem stvara sudove o mnogim stvarima, kojih inače nebi ni upoznao. On ponese iz glumišta sa sobom često i više no što se misli. M.

KRIZA U BURGTHEATRU. Prije jedno osam do devet godina vladali su u bečkom Burgtheatru žalosni odnošaji. Stara tradicionalna umjetnost i slava prvoga njemačkoga pozorišta, kao da se u novoj zgradi nije mogla udomiti. Kao da je ulazak u novu, prema modernim nazorima sagrađenu zgradu zavjetovao i novu epoku u historiji

bečkog Burgtheatra. Nije dakle čudo, ako su prijatelji stare estetike, romantici i klasicisti, na čelu im L. Speidel, zahtijevali da se napusti nova zgrada, hoće li se sačuvati tradicionalna slava Burgtheatra. Mladi, napose pako Hermann Bahr (u jednom pismu iz Pariza) zahtijevaše, da se novom zgradom poprime i novi nazori estetike, nova dramska umjetnost, da se Burgtheater prepородi i da si u novoj dobi novom snagom ponovno izvojšti prvo mjesto medju njemačkim pozorištima. Onda su bo već bili poznati uplivi, što su ih na mladju generaciju imali Ibsen, Zola i Tolstoj, budila se u Njemačkoj danas već procvala najnovija literarna perioda, koja nam je dala Gerharda Hauptmanna, Sudermanna, Schläfa i ostale nade njemačke dramske književnosti, a Baumeister, Mitterwurzer i Kainz već udariše temelj novoj glumačkoj školi. U tom boju stare i nove škole, a sveopćoj stagnaciji u razvitku Burgtheatra i neodlučnosti mjerodavnih faktora, isprazni se stolica ravnatelja u Burgtheatru. Nakon mnogo savjetovanja i mnogih manje ili više sposobnih kandidata, dodje u Burgtheater za ravnatelja dr. Max Burckhard, profesor na juridičkom fakultetu bečke univerze. Čovjek bez kazališne rutine i bez literarna imena.

U početku bilo je sve presećeno na to imenovanje. Stari i mladi složiše se proti Burckhardu i činilo se, kao da mu neće biti moguće održati se. No Burckhard se je održao. A danas, nakon osamogodišnjeg djelovanja, kada je postao žrtvom nerazumijevanja i intrigua, danas za Burckhardom sve žali, premda na njegovo mjesto dolazi

možda najsposobniji od svih sadanjih kandidata.

Taj toliko omraženi čovjek, koji je sa učenjačke katedre došao u kazalište, nije poznavao intrigue, koje se pletu iza onih kulisa, koje nam se sa gledališta onako dostojno prikazuju, ali on je došao sa poštenim nakanama i svojom energijom i neumornim radom dotjerao je dotle, da je danas jedan od glavnih stupova bečkog kulturno-naprednog pokreta.

Burckhard je čovjek skroz demokratskog mišljenja, naprednjak ali nipošto vikač, i premda je u početku svoje uprave mnogo griješio krivim rasporedjajem partija i nerazumijevanjem glumaca, i neuspjelim dramskim novitetima, danas nakon njegova odstupa moramo njegov rad nazvati uspješnim. Burckhard je Burgtheatru povratio Mitterwurzera, predobio Sandrockovu i Kainza. i našao Medelskyevu; Burckhard donio je u Burgtheater Ibsena, Anzengruberu i Hauptmanna, i s njima modernu literaturu; Burckhard je taj stari hram klasika učinio pristupnim i mladim Bečanima Ebermannu i Schnitzleru; Burckhard je uveo u Burgtheater važnu instituciju popodnevnih savršenih predstava uz snižene cijene. Tako je Burgtheater, prije nepristupan budućoj umjetnosti i budućim ravnopravnim staležima, a danas zapostavljenima, otvorio svoje dveri najzahvalnijoj publici. Ako danas nedjeljom vidjamo, kako se siromašni puk na stotine gura pred Burgtheatrom, nebi li uhvatio malo mjesta, da se poda uzvišenoj umjetnosti, zar ne moramo Burckhardu biti zahvalni — tim više, što je pristup puka k Burgtheatru značilo boj! Pa

ako se sjećamo, koju je djelotvornu akciju započeo lani Burckhard prigodom borbe protiv kazališne cenzure, da je on sam napisao prvi »Theatergesetz« i obradio »Pravo glumaca«, zar da se čudimo, ako je on danas miljenik puka i naprednih ljudi. A uz sve to, Burckhard si je za to vrijeme stekao i književno ime, i to radnjama, koje oštro žigošu naš lažni društveni moral, narisav u romanu »Simon Thums« činovničkog štrebera, a u »Bürgermeisterwahl« nedostojno postupanje današnjeg sudstva. — Ali uzevši sve to u obzir, zar nam nije i jasno, da takı čovjek, pravednik među pravednima, nije mogao ostati u Austriji na dugo ravnatelj Burgtheatera.

Danas se cijeli rad Burckhardov još i ne može za pravo ocijeniti, ali za neko vrijeme, kada će njegovo doba postati historičnim, kada će se jasno vidjeti plodovi, što ih je on posijao, kada će se znati, da je doba Burckhardovo za Burgtheater značilo važan prelaz, iz kojega će procvast novi život, onda će se uvidjeti, koliko je on toga uradio i njegovo će se ime spominjati. —

Mnogima je pad Burckhardov upravo nerazumljiv, a nije posve opravdano prikazivati ga samo žrtvom Burgtheaterskih intrigua. Pad Burckhardov je posljedica sveukupnih reakcionarnih odnošaja austrijskih i njegov se pad sprema već sve vrijeme njegove uprave. Intrigue nekih glumaca i intendanta samo su taj pad uskorile. No u koliko je taj pad sposoban da Burckhardu naškodi, pokazali su nedavno najmladji bečki kulturni pregaoci, umjetnička secessija, izabrav ga uz Bahra, kao literarnog savjetnika za »Ver Sacrum«.

Za sam Burgtheater odstup Burckhardov po svojoj prilici neće biti od loših posljedica. Težnja k preporodu, koja je za njegove uprave uhvatila u Burgtheatru korijen, neda se više zatomiti. A nasljednik Burckhardov, Dr. Paul Schlenther, uvaženi berlinski kritičar, izjavio se, da će rad Burckhardov djelomice nastaviti u istom smjeru.

Dr. Paul Schlenther neporočna je literarna života, te je tek nedavno pobudio pažnju svojom iscrpivom študijom o Gerhardu Hauptmannu. Reakcionaran on biti ne će. Ali hoće li on svoja četiri mjeseca, koja si je za provisorium izmolio, predurati, a da se u nadama ne prevari, to će pokazati najbližja budućnost. *dnp.*

BEČKA OPERA. *Djamileh*. Komična opera u jednom činu od L. Galleta. Glazba od Georges Bizeta.

Bizetu, koji je kao 19-godišnji mladić dobio Prix de Rome, bile su 34 godine, kad se je 1872. davala njegova »Djamileh«. Nije tu bilo bučnih demonstracija, već ju je publika hladno odbila.

Nepravedno. Za cijelo to nije epokalno djelo, već prije čedna slika dubokih strasti en miniature — od prilike kao slika od Meissonier-a. Uza to je glazba tako nježno sadjelana, tako sitno fina. Nosioci čina tri su osobe. Djamileh (gdjica. Renard), robinja Harunova, Harun (Schrödter) i njegov odgojitelj Splendiano (Schittenhelm). — Djamileh ljubi Haruna, no Harun, komu je otac nesretno ljubio, neće da se sveže ni s kojom ženom, te svakog mjeseca izmijeni robinju. I Djamileh treba da ode, ali ona žrtvuje lju-

bavi slobodu, te moli u nju zaljubljenog Splendiana, da ju privede Harunu preobučenu kao novu robinju. Ona pleše pred Harunom i ponudi mu se, na što je Harun, prepoznav ju, dirnut tolikom ljubavlju, zagrlj te se zaklinje, da ju neće nikad ostaviti.

Vidjamo dakle specifično orijentalne karaktere. Neki kritičari bečkih dnevnika naklapali su o pravoj orijentalnoj glazbi. No to je posve krivo, a Bizet toga možda nije ni htio. Pojedine su doduše figure na guslama »teatralno orijentalne«. Ali cijelost kao takova melankoličkog je obilježja, te s toga može lako — uz djelovanje scene — da izgleda orijentalna. Lijepa je glazba uz ples, kojim Djamileh hoće da predobije Haruna: tiho umiljato počima, malo po malo divlje se uzburka, da onda — poput vatre od triješća — slegne u vlastiti pepeo, polagano da zamre. — Gdjica Renard divno je to plesala. Ta ona svakako i vrlo dobro pjeva, — to barem veli cijeli svijet. No katkad joj je glas tako otvoren, a onda zvuči toli neplemenito! Gospodin Schrödter napravio je svojim krasnim, sjajnim glasom od tromog Haruna simpatičnu figuru. Njegov je pijev poput obmamljujućeg, na sanjarenje zavodećeg hašiša. A u pogledu njegovog umjeća u pjevanju ne treba valjda ništa kazati!

Komičnu ulogu Splendiana igrao je g. Schittenhelm. Oh, ali je to žalostan komičar! — Kad se našali, nije šala! I o njegovom pjevačkom umjeću — bolje je šutjeti.

Opera sama jedva da će se dugo uzdržati na repertoaru. Ona nije za veliku publiku, samo za

gurmane. Ali je moguće, da je u manjoj kući djelovanje intimnih scena intenzivnije *ok.*

IZLOŽBA KLUBA AQUARELLISTA U BEČKOM »KÜNSTLERHAUSU«. Tko će očekivati, da ću štogod govoriti o slikama, taj će se prevariti. Da bi mogao što pisati o njima, to bi istom morao što znati. Ali moram da kažem, da na žalost svoju nijesam oćutio za pravo ništa. A to za to, što je ta izložba tako zgodno raspoređena. — To je doduše kod većine takovih izložba, ali toga nikad još nijesam tako oćutio, kao što ovom prigodom. Tu je i starog i novog, i jedno i drugo vrlo je raznovrstno, a — unatoč razdiobe starog i novog u razne dvorane — tako je pobrkano, da čovjek jedva može da što vidi, da oćuti, a ponajmanje da razumije. Čovjek jedva znade, kud da gleda išto, a napokon ga sve to tako uzruja. — To se onda naziva »umjetničkim užitkom«. Ipak se vidi, da imade vrlo zanimivih stvari, osobito slika (i radiranih) od umjetnika »Künstlerbund Karlsruhe«: od Kalckreuth-a, Grethe-a, Volkmann-a, Heine-a, Kallmorgen-a, i t. d.

SECESSIJA I »VER SACRUM«. Oni bečki slikari, koji ćute, što treba da pokreće umjetnika, ujedini su se i stvorili »Vereinigung bildender Künstler Oesterreichs«. Toj se secessiji ne radi za pravo niti o kojem smjeru umjetnosti, već su se razdvojili od »Künstlergenossenschaft«-a jedino s toga, što članovi potonjega ne shvaćaju umjetnost s gledišta umjetničkog, već skroz s gledišta trgovačkog.

Ta udruga hoće da sjedini sve

austrijske umjetnike, i one, koji žive u inozemstvu. Udruga prireguje izložbe, jnry sastoji od svih redovitih članova udruge, koji su prisutni u Beču. Članovi sudjeluju pri bečkim izložbama, što ih prireguju slične korporacije, dočim se ne brani sudjelovanje kod privatnih izložba.

Počasni je predsjednik »Vereinigung«-a 85-godišnji Rudolf Alt, predsjednik Gustav Klimt. Od redovitih članova spominjemo: Bernatzika, Hellmera, Hynaisa (Prag), Beneša, Knüpfera (Rim), arhitekta Mayredera, Mosera, Alfonsa Muchu (París), Frh. v. Myrbacha, Szymanowskog (París); od dopisujućih članova: Aman-Jeana (París), Bartholomé-a (París), Waltera Crane-a (London), Dagnan-Bouveret-a (París), Dettmanna (Charlottenburg), Eugènea Grasset-a (París), Maxa Klingera, L'Hermitte-a (París), Maxa Liebermanna (Berlin), Carla Marr-a (Monakov), Puvis de Chavannes-a (París), Jean François Raffaëllis-a (París), Giovanni Segantinia (Soglio di Val Bregaglia), Franz Stuck-a (Monakov), Fritz v. Uhde-a (Monakov), V. Vallgrena (París).

Secessija pokrenula je i umjetnički mjesečni list iste tendencije: »Ver Sacrum«. Taj list imade zadaću, da publiku odgaja, te da umjetnost postane svojinom što širih krugova, i to ona umjetnost, koja bo jedino može da bude u istinu: umjetnost našeg vremena, i to u svim oblicima, bila to viša umjetnost ili umjetni obrt.

Prvi broj tog lista je izišao. Uvod (od Maxa Burckhard-a) opravdava ime »Ver Sacrum«, što je ime žrtve u starom svijetu, prinesene od naraštaja rojena za svetog proljeća. U drugom članku govori

Herrmann Bahr o uzroku i o svrsi izdavanja lista. Slijedi študija o počasnom predsjedniku, slikaru Rudolfu Altu (Hevesi), referati o izložbama i o njemačkim listovima, objava »Vereinigung«-a i popis članova.

»Ver Sacrum« vrlo je ukusno štampan prema modernim umjetničkim principima, urešen je slikama i uresima, od kojih su skoro svi vrlo lijepo i slobodno komponovani. Svakako je obličje i sadržaj tog lista najbolji dokaz, da ljudi oko njega svojski nastoje, da im se u istinu radi o umjetnosti. A to je u Austriji prvi list te vrsti, proračunan i za reprezentaciju prednjim svijetom. D. J.

NOVE KNJIGE.

»NOVA NADA«. Zbornik zabave i pouke.

Pred menom leže 4 prilično omašna sveska ovog zanimivog pojava u životu hrvatske i slovenske omladine, što ga izdaje gosp. Vladimir J. Teharski.

Pogledamo li sve ono, što je tu skupljeno neobičnim u nas marom o Tolstoju i Zoli, Boborykinu, Sudermannu, Zaccioniu, Michelangelu Buonarrotiu, Asnyku, Sologubu, Whitmanu, Lisinskom, Emersonu, Govékaru, d'Annunziu, Finciu, Kiellandu, Jonasu Lie-u, Swiftu i još drugim piscima —, pa one izvorne radnje: pjesme, pripovijetke, drame i drugo — na što ćemo se sgodom opet svrnuti, možemo reći mirne duše, da nas nije strah za književnu budućnost Mlade Hrvatske. — Njoj će dosta dostojno uz bok stajati i Mlada Slovenska — a kad se tomu pridruži još i Mlada Srbija

— nestat će trvenja, što danas vlada na srednjim školama, čiji su učeniци — horribille dictu! — osnovali »Novu Nadu«.

Kad ima i u nas već mladeži, koja se mirno razvija u duši svojoj, a ne bavi se djetinjarijama nit ne ubija badava dane čitanjem »Indijanskih priča« — tad možemo i opet reći, da nas nije strah. Svi su znaci duševnog preporoda i pokreta dokazani takovom silom, da u nje može ne vjerovati samo slijepac ili zagriženi konservativni natražnjak. U to ime pozdravljamo od srca pojav »Nove Nade«.

*

Malo se čulo kod nas o jednom djelu, koje najnapredniji narodi preporučuju za prevod. To su »Начела народне економије« од др. Мих. В. Вујића. Vrieme za kritiku prošlo je, no prisiljeni smo da upozorujemo našu čitalačku publiku na to remek-djelo, koje je napisano u duhu prave demokracije. Djelo napojeno je duhom moderne znanosti u svakom pogledu i pokazuje duboko svaćanje našega doba, te je puno bogatog znanstvenog materijala. Nauka iz ovog djela udaljena je za sviet od one, crpljene iz praznih i bombastičnih prijevoda naše literature i malo imade knjiga nar. ek., koje pred očuju tolikom jasnošću sveukupno polit. ek. znanje, — a osobito današnje njezino stanje —, te je knjiga pisana jezikom narodne pjesme. U svem prikazivanju zr-

cali se čisto osvjedočenje, u toliko samo što se modernoga znanstvenoga materijalizma tiče moramo reći, da kritika istoga originalna nije i mislimo da je i kolektivizam znanstveno opredjeljen i da nije rođen rivalstvom ili iz želje za novotarijom.

Vujić je učenjak, koji je učio i od principielnoga znanstvenoga protivnika, a moramo konstatovati, da se Srbi baš odlikuju živahnim duhom u ispitivanju neizbježnih socialnih problema. Najbolje su preporuke ovom djelu vlastite rieči učenjaka, koji veli: »pri svoj rastrojenosti ekonomskih pravaca i njihovih političkih predstavnika ipak se nauci nar. ek. neosporno sa svih strana priznaje, da je ona nauka od najvećeg značaja po sav društveni život i politički život naroda«.

D R A.

*

LE NU ANCIEN ET MODERNE. Ta kolekcija slika, što ju izdaju Bernard & Cie i Didier et Méricant, sada je dovršena. Sadržaje 179 velikih reprodukcija slika najznamenitijih slikara starih i novih škola, koji su se istaknuli slikanjem golog tijela, Tiziana, Rubensa, Correggia, Rembrandta i t. d. Dakako da imade i mnogo manje vrijednog, ali u svemu je krasna zbirka i dobiva se uz jeftinu cijenu (for. 3.60). Zanima nas, što su izdavatelji uvrstili i dvije slike V. Bukovca: »Cvijet« (»Une Fleur«) i »Povjerljivost« (»Confidence«).

G. J.

Odgovorni urednik: Fran Podgornik.

Administrator: Otto Krauss. — Tisak: Dioničke tiskare, Zagreb.

najintimnije misli poznate. Jedno stoji. Mi se ne slažemo u shvaćanju odnošaja umjetnosti prama moralu i vjeri.

Za nas nema moralne i nemoralne umjetnosti nego dobre i loše. Da je ovo zelotsko shvaćanje pisca u »K. L.« o umjetnosti zbilja bilo mjerodavno u crkvi, ne bi danas čovječanstvo imalo svih onih krasnih tvorevina, kojima se diči i crkva i čovječanstvo. Kad bi u Hrvatskoj prevladalo njegovo shvaćanje, rušila bi se akademija, spaljen bi bio i Preradović. Srećom ima prosvijetljenih umova u crkvi, koji shvaćaju umjetnost.

Vjerovanje i klerikalna reakcija su dvije stvari. U prvo ne diramo, protiv drugoga ćemo se boriti.

Toliko stvarno. Da gg. od »K. L.« nemaju za pravo pojma o čem pišu, dokaz su nesmislice, koje su napisali. Vele, da bi se Jokai i Petöfi okrenuli u grobu, da čuju za Kobórovu duhovitost. Ta Jokai nije ni umro. A da Petöfi nije reacionarac, pokazat ćemo im, priopćivši jednu njegovu slobodoumnu pjesmu. Za njih je Heine samo »prljavi Židov«. Književnu naobrazbu nijesu time pokazali, ali su dokazali, da nemaju pojma niti o prijašnjoj književnosti a kamo li o modernoj. Još jedno. Na mirisavo cvijeće — da smo i drski i objesni cinici, pornografi, blazirani individui, jadnici glupi i smiješni, da je »Mladost« nedonošće, koje spada na dvorište i da se »iza legja »Mladosti« sakriva druga tajna sila, kojoj je zadaća u život hrvatskoga pomlatka, a po tom i našega naroda, provagjati misli i rad jednog Zole, Mendesa, Vereščagina itd.« — Na to nemamo odgovora. Držimo, da to nije dostojno jednog svećenika, koji bi, ako misli, da smo na krivom putu, drugim načinom morao pokušati da nas svrati, a ne ovakim pogrdama i insinucijama. Na nedelikatno pitanje, otkuda nam novaca, odgovorit će mu naši pretplatnici.

Drugi važniji prigovor iznaša »Narodna misao«. »Da smo se predali na milost i nemilost tugjim uzorima, i da smo ne pazeći na naše narodne potrebe i naš narodni život, pošli uvlačiti tugjinštinu. Da tomu nije tako, dokazuje poziv na hrvatske, slovenačke i srpske pisce i njihov odziv, dokazuje proglas i raspis natječaja. Dapače mi imamo malo ne isti program kao i »Narodna misao« — ona u politici mi u umjetnosti. Što smo se mi obratili i na strane književnike, to je za to, jer ne ćemo da se opašemo kineskim zidom. Ili im je zazoran n. pr. dodir sa ostalim slavenskim svijetom? Što se u ova prva dva broja to još dovoljno ne

razabire, nijesmo mi krivi, nego odziv, koji je veći sa zapada nego sa istoka. Razlika izmegju nas i »Narodne misli« je tolika, koliko recimo izmegju ruskih liberala i konzervativaca. Na Hrvatsku ne zaboravljamo ni mi. Toliko da razjasnimo naše naume. Na neke pokuse, da se nas povuče na političko polje, ne ćemo reagirati. Umjetnost može biti narodna, ali ne smije biti stranačka, jer tim postaje pamflet. O pitanju u koliko je književnost nacionalna, govorit ćemo prigodom.

Na »literarne« kritike o radnjama u »Mladosti« nije naša da repliciramo, samo se čudimo, kako je kod nas malo književno i umjetnički naobraženih ljudi — megju kritičarima. Naturalizam i pornografija su im synonymi (ne znamo, da li su n. pr. ikad čitali »Pjesmu nad pjesmami«) oni još uvijek misle, da je naturalizam premoćan u modernoj književnosti. O pojedinim modernim strujama i autorima ne znaju ništa, jer da znadu, ne bi sve to pobrkali. Fraze nas ne će smesti.

Uprava „Mladosti“.

Primili smo zahvalno slijedeće listove:

- Wiener Rundschau** — 15./1. 1898. Svez. 3, br. 5. Beč.
Neuland — siječanj 1898. Berlin.
Vienac — br. 1, 2. Zagreb.
Prosvjeta — br. 1, 2. 1898. Zagreb.
Revue des deux Mondes — siječanj 1898. Paris.
Preporod — siječanj 1898. Zagreb.
Novo doba — **Ново доба** — br. 2. Prag.
Svobodni glasovi — br. 1, 2, 3, 4, 5. 1898. Celje.
Stenograf — siječanj 1898. Zagreb.
Бранково коло — siječanj 1898. Ср. Карловици.
Škola — siječanj 1898. Karlovac.
Licht — br. 1, siječanj 1898. Beč.
-

*Molimo uredništva svih modernih časopisa i listova,
da stupe s nama u zamjenu.*

*Nous prions toutes les administrations des revues
modernes de nous envoyer en échange un exemplaire de
leurs publications.*

*The administrations of the magazines and reviews
are requested to send us in exchange a number of their
publications.*

Uredništvo „Mladosti“.

Wien I., Wollzeile 20.

Dionička tiskara u Zagrebu.